

Kun kaikki ei mennytkään niin kuin piti

Haasteita teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä

Esittävän taiteen
koulutusohjelma
Teatteri-ilmaisun ohjaaja,
Yhteisöllinen suuntautumispolku
Opinnäytetyö
26.4.2010

Serafiina Julkunen

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Esittävän taiteen koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Teatteri-ilmaisun ohjaaja	
Tekijä Serafiina Julkunen			
Työn nimi Kun kaikki ei mennytkään niin kuin piti. Haasteita teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä			
Työn ohjaaja/ohjaajat Tuuja Jänicke			
Työn laji Opinnäytetyö		Aika 26.4.2010	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 42
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tässä työssä käsittelen haasteita, joita teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa voi ilmetä. Ammatinkuva on laaja ja työkenttä, jossa teatteri-ilmaisun ohjaaja toimii, tuo mukanaan haasteita, joista ei etukäteen voi tietää, miten ne ratkaistaan.</p> <p>Työn alkuosassa määrittelen teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvaa ja kenttää, jossa teatteri-ilmaisun ohjaaja voi toimia. Alussa kerron myös tutkimusmateriaalin keruusta. Käytän tukenani alan kirjallisuutta ja omia työpäiväkirjojani. Tein myös sähköpostihaastattelun ja käytän saamiani vastauksia dialogissa omien kokemusteni rinnalla. Haatattelukysymykset koskivat haasteita teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä.</p> <p>Työssäni avaan neljä omakohtaista ohjaamiskokemusta, joista kaikki ovat Metropolia Ammattikorkeakoulun puitteissa olleita opetus- ja työharjoitteluja. Keskityn kokemuksi avatesani eteen tullessiin haasteisiin, vaikeisiin tilanteisiin ja pohdin niitä.</p> <p>Haluan työni avulla tuoda kollegojeni tietoisuuteen ammatin haastavia puolia, koska koen, että niistä puhuminen auttaa ammatillisessa kehittämisessä.</p>			
Teos/Esitys/Produktio			
Säilytyspaikka Aralis kirjastokeskus			
Avainsanat Haasteet, teatteri-ilmaisun ohjaaja, soveltava teatteri, devising, forum-teatteri			

Degree Programme in Performing Arts		Specialisation Drama Instructor
Author Serafiina Julkunen		
Title When Everything Did Not Go As Planned. Challenges Faced at Drama Instructor´s Work		
Tutor(s) Tuuja Jänicke		
Type of Work Bachelor´s Thesis	Date 4.5.2010	Number of pages + appendices 42
<p>This final thesis focuses on the challenges that occur at work of a drama instructor. The occupational image is wide and the field drama istructors are working in, is still advancing. However, it is obvious that difficulties and challenges will be faced. The thesis aims at bringing out the author´s own experiences and the callenges she has faced as a drama instructor so that her fellow colleagues can learn from them.</p> <p>The main research material consisted of the author´s four different personal experiences as a drama instructor. In addition, the aswers of an interview conducted by e-mail were compared to these experiences. The e-mail interview was sent to the drama instructors already working in the field and also for the students who are still studying to become drama instructors. The questions pertained to the callenges that come your way as a drama instructor.</p> <p>The challenges and the questions raised were quite similar for both the author and the answers given by e-mail.</p> <p>This thesis serves as a kind of a guide book to the students. It is important to also discuss the difficulties and challenges included in the profession of a drama instuctor. It gives strenght for the students to face them and it developes them to grow professionally.</p>		
Work / Performance / Project		
Place of Storage Aralis- The Library of Performing Arts		
Keywords drama instructor, challenges, personal experiences		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MÄÄRITELMÄ JA MATERIAALIN KERUU	4
3	DRAAMA JA TEATTERI OPETUKSESSA – DRAAMAA PAKOTTAMALLA.....	8
3.1	Lapsia jotka elävät aikuisten maailmassa	8
3.2	Tilan ahtaus + oppilaiden levottomuus= huono yhtälö.....	10
3.3	Pohdintaa	14
4	DRAAMAMENETELMÄT IHMISTYÖSSÄ -KURSSI – MITÄ ON AMMATTITAITO?	16
4.1	Tutustuttaminen draamaan	16
4.2	Siirtyminen vetäjänä vieraille vesille	18
4.2.1	Forum-teatteri.....	18
4.2.2	Prosessidraama.....	19
4.2.3	Opiskelijat itse ryhmänvetäjinä	21
4.3	Pohdintaa	22
5	TYÖHARJOITTELU VETSKARI-PROJEKTISSA – KETÄ VARTEN?	24
5.1	Draamaryhmä	24
5.2	Kiertävä työpajakonsepti nuorisotalolle	26
5.3	Pohdintaa	28
6	TEATTERIA DEVISINGIN AVULLA – HENKILÖKOHTAISESTA JULKISEKSI.....	30
6.1	Harjoituskauden ensimmäinen osa: materiaalin luominen.....	32
6.2	Harjoituskauden toinen osa: kohti esityksellistä muotoa.....	34
6.3	Pohdintaa	36
7	LOPUKSI	37
	LÄHTEET.....	41

1 JOHDANTO

Olen valmistumassa teatteri-ilmaisun ohjaajaksi. Ammattikuntani on uusi ja määrittelyt suhteellisen epäselviä, kun puhutaan mikä teatteri-ilmaisun ohjaaja on ja mitä hänen työnkuvaansa kuuluu. Olen itse ollut koulussa nyt noin viisi vuotta ja en vieläään tunne käsittäväni tai hahmottavani kokonaisuutta joka teatteri-ilmaisun ohjaaja on. Minun olisi osattava ammatissani myydä tarjoamiani palveluja tilaajille ja osattava olla vakuuttava sitä tehdessäni. Minun olisi myös tiedettävä rajani ja käsittää mihin valmiuteni loppuvat.

Olen koulun aikana saanut tilaisuuksia kokeilla oppimiani taitoja erilaisissa yhteisöissä, erilaisissa paikoissa ja tilanteissa. Olen näistä kokemuksista saanut oppia todella paljon. Olen oppinut sitä mitä teatteri-ilmaisun ohjaajana voi tehdä ja eritoten olen herännyt siihen mitä teatteri-ilmaisun ohjaajana ei voi tehdä. Rajani ovat vieläkin avoinna, enkä tunne osaavani määrittää niitä. Ehkä niitä ei kokonaan voikaan määrittää. Jotain asiaa, jota nyt en vielä edes voisi kuvitella hallitsevani, voi kokemusten kautta muuttua hallittavaksi.

Ammatinkuvamme on avoin ja myös kenttä missä liikumme on laaja, määrittelemätön. Me keksimme itse mihin palveluitamme tarjoamme. Me toimimme ihmisten kanssa jotka eivät tiedä mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee. Jos emme itsekään osaa sitä määrittää, joudumme epäkiitollisiin olosuhteisiin. Meitä voidaan käyttää hyväksi ja me voimme tehdä tuhoa yhteisössä käyttämällä esimerkiksi väriä draaman menetelmiä tilanteeseen. Näitä asioita tulee tapahtumaan.

Halusin kirjoittaa opinnäytteeni teatteri-ilmaisun ohjaajan haasteista kentällä. Halusin tietää niistä enemmän. Halusin olla valmis kohtaamaan niitä. Halusin, että myös ammatin haastavat puolet tulevat esille ja, että niistä puhutaan. Luin useita alan kirjoja jotka käsittelivät draamakasvatusta, teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä ja sitä lähellä olevien ammattien edustajien työtä kuten esimerkiksi ilmaisutaidon opettajien. Kaipasin muiden kokemuksia haasteista ja vaikeuksista. Kirjat käsittelivät enimmäkseen ideaalitulanteita ja ideaaliryhmiä ja yhteisöjä, toisin sanoen sitä kun kaikki menee hyvin ja niin kuin on suunniteltu. Tunsin etten saanut kirjoista juuri mitään irti. Turhauduin.

Mietin olinko ainut joka oli haasteita kokenut ja otinko tämän asian nyt liian raskaasti. Rupesin vähättelemään aiheitani. Onko minulla oikeutta kirjoittaa ammattikuntani haasteista ja omista rajoistani kun ainoat kokemukseni mitä minulla on, ovat kouluajalta. Kuitenkin halusin pitää kiinni aiheestani. Tästä olisi tärkeää kirjoittaa. Halusin tuoda omat kokemukseni esimerkeiksi muille teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijoille, jotta haasteita joita tämä työ tuo mukanaan voitaisiin tiedostaa ja niistä voitaisiin puhua. Olen sitä mieltä, että teatteri-ilmaisun ohjaajan työ tulee olemaan haastavaa niin hyvässä kuin pahassakin. Meidän on pystyttävä puhumaan myös haasteista, vaikeuksista ja epäonnistumisista.

Minun oli löydettävä jostain lähdemateriaalia omien kokemusteni rinnalle. Tajusin, että haastattelut olisi hyvä keino saada juuri sitä kokemuksellista tietoa jota hain. Lähetin sähköpostin avulla niin teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijoille kuin jo valmistuneille, työelämässä toimiville teatteri-ilmaisun ohjaajille, lyhyen haastattelun jonka avulla toivoin saavani kokemuksia.

Avaan työssäni teatteri-ilmaisun ohjaajan haasteita neljän omakohtaisen esimerkin kautta ja vertaan haastatteluista tulleita kokemuksia omiini. Vastauksia haastatteluuni sain kymmenen. Näiden avulla en pysty yleistämään, enkä siihen pyrikään. Pysin työni avulla helpottamaan teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijoiden taivalta ja sitä, että he tulisivat tietoisiksi myös haasteista työssä. Tarkoitukseni ei ole pelotella vaan tuoda teatteri-ilmaisun ohjaajan työn toinen puoli esille, jotta se voitaisiin tiedostaa ja hyväksyä sen olemassa olo. Halusin myös selvittää, johtuvatko kokemani haasteet vain siitä, että olen kokematon vai tuleeko samanlaisia haasteita vastaan myös ammattilaisen työelämässä.

Tämä työ kertoo vain muutamista eteen tulleista haasteista ja on siten hyvin suppea katsaus. Uskon kuitenkin, että jokainen kokemus on arvokas ja niistä voi ottaa oppia omaan elämään ja tapoihin toimia. Kokemuksellinen tieto on tärkeää kun muovaamme omaa ammatti-identiteettiämme. Työssämme olemme tekemisissä muiden ja omien tunteidemme kanssa. Teatteri-ilmaisun ohjaaja Maija Rämä puhuu kirjallisessa lopputyössään *"Murheitten keskellä on vaikea leikkiä."* *Työhyvinvointi teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmasta*, siitä kuinka teatteri-ilmaisun ohjaajalle on tyypillistä työskennellä projekteissa jotka toteutetaan ensimmäistä kertaa. Hän puhuu tällaisten projektien haasteista joita ovat muun muassa, että ei tiedetä millaisia työtehtäviä tulee eteen, kuinka paljon aikaa projektin toteuttamiseen tarvitaan ja kuinka monen työntekijän panosta vaaditaan projektin onnistumiseksi.

Työssä, joka koostuu projekteista, joilla on alku ja loppu, ja jotka toteutetaan ensimmäistä kertaa, työyhteisö yleensä kootaan vain tätä tiettyä projektia varten ja se hajoaa projektin tullessa päätökseensä. Tämän takia jonkin sortin järjestäytyminen helpottaa.
(Rämä 2009, 10.)

Rämä painottaa, että kun työ on projektiluontoista eikä siis pysyvää ja säännöllistä, on hyvä olla työyhteisö joka pysyy samana. Olen samaa mieltä Rämän kanssa ja uskon, että työyhteisö, kollegat ja vertaistuki ovat erittäin merkittäviä oman työhyvinvoinnin kannalta. Niiden merkitystä ei tulisi vähätellä. Tämä opinnäytetyö on omistettu juuri teille hyvät teatteri-ilmaisun ohjaaja- kollegani.

2 TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MÄÄRITELMÄ JA MATERIAALIN KERUU

Tässä kappaleessa avaan teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatin kuvaa ja sitä mitä siihen voi sisältyä. Kerron myös miten keräsin materiaalia jota opinnäytetyössäni käytän.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja on monipuolinen draaman ammattilainen. Hän voi teatterin parissa toimia opettajana, esiintyjänä tai ohjaajana. Näitä taitoja teatteri-ilmaisun ohjaaja voi soveltaa taiteellisena toimijana myös erilaisiin toimintaympäristöihin kuten sosiaali- ja terveysalan piiriin.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja osaa perusvalmiudet teatterin tekemisestä tuotannollisesta taiteelliseen työhön. Hän tuntee draaman esitysmuodot ja käyttömahdollisuudet ja

toimii monen eri alan ammattilaisen kanssa. Hän voi räätälöidä draamallisia kokonaisuuksia erilaisten yhteisöjen tarpeiden mukaan.

Teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelevät mm.

- *ammatti- ja harrastajateattereissa*
- *kulttuuriorganisaatioissa*
- *erilaisissa yhteisöissä ja yhdistyksissä*
- *projekteissa*
- *julkisen sektorin laitoksissa (kuten museoissa, päiväkodeissa, kouluissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa)*
- *ilmaisukasvatusta antavissa tahoissa*
- *perustamissaan yrityksissä*

(<http://www.metropolia.fi/koulutustarjonta/kulttuuriala/esittava-taide/teatteritoiminta/ammattikorkeakoulututkinto/#Ankkuri>.)

Kirjassa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* Puhutaan yhteisöissä tehtävän draaman ja teatterityön olevan yhden erityisalueen esittävän taiteen koulutusohjelmassa. Teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijat perehtyvät erityisalueeseen erilaisissa yhteisöryhmissä usealla harjoittelujaksoilla (Ventola 2005, 9).

Itse valitsin koulussamme yhteisöllisen suuntautumispolun ja nyt keskitynkkin juuri erilaisissa yhteisöissä toimivan ryhmänvetäjän/ohjaajan näkökulmasta pohtimaan kokemuksiani.

Jouni Piekkari hahmottaa visuaalisesti kirjassa *Osallistava teatteri Devising ja muita merkillisyyksiä* osallistavan teatterin kentän yhteisöllisten, kasvatuksellisten ja terapeuttien tavoitteiden mukaan. Yhteisöllisen teatterin ja draaman tavoitteita voi olla muun muassa ongelmien ratkaisu, teatteri tiedostamisen välineenä, elvyttämien, juhlistaminen ja toimintatutkimus. Kasvatuksellista draamaa voidaan käyttää esimerkiksi opetusta tukevana tai yksilöllisen kasvun eheyttämistä tukevana menetelmänä tai se voi olla oma oppiaineensa. Terapeuttisia draamamuotoja voi olla yksilökeskeisiä tai yhteisökeskeisiä. Yksilökeskeisyyteen painottuu psykodraama ja draamaterapia. Yhteisöllisiä muotoja ovat sosiodraama ja tarinateatteri. (Piekkarin visualisoima kuva osallistavan teatterin kentästä 1998, 39.)

Oma näkemykseni teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvasta on vasta määrittymässä. Ensi kokemuksissani, joita opinnäytetyössäni avaan, koen, että teatteri-ilmaisun ohjaaja on ainakin auttaja. Hän käyttää draaman keinoja parantaakseen tulehtuneita tilanteita tai viedäkseen pohdinnan alla olevia kysymyksiä eteenpäin, syvemmälle ja

uusien näkökulmien löytämiseen. Hän voi auttaa ihmisiä kokemaan ja tuntemaan teatterin ja draaman avulla. Hän voi auttaa yhteisöjä ja yksilöitä löytämään toisensa ja lisäämään ymmärrystä toisiaan kohtaan. Mutta auttajan rooliin kuuluu myös varjoisa puoli ja hänen tulee pitää huoli siitä, ettei joudu yksin kantamaan harteillaan taakkaa jonka työ voi aiheuttaa. Martti Lindqvist puhuu auttajan pimeästä puolesta näin

Tämä on alue, jolle joutuessaan monet auttajat tulevat sekä yksinäisiksi että häpeileviksi. Syntyy kokemus siitä, että on itse jotenkin poikkeuksellisen paha tai huono. Uskon tässäkin jakamisen parantavuuteen. Auttajien kesken jaettu yksinäisyys ja häpeä voivat muuttua yhteyden ja helpotuksen kokemuksiksi. Kysymys ei ole siitä, että auttajien olisi tullava täydellisiksi. Riittää kun tuntee oman varjonsa, tietää siitä aiheutuvat vaarat ja tulee toimeen sen kanssa. (Lindqvist 1995, 10-11.)

Olen saanut kokemuksen teatteri-ilmaisun ohjaajasta myös taiteilijana ohjatessani ensi ohjaukseni. Tavoitteena minulla oli oman taiteellisen visioni toteuttamisen lisäksi saada aikaan prosessi joka sisältää myös oppimista, kokemuksellisuutta, tutkimusta ja uuden yhteisön luomisen. Ohjasin ryhmää näitä tavoitteita mielessä pitäen. Tavoitteet loin niin itseäni kuin työryhmääkin varten.

Pääasiallisena materiaalina käytin lopputyössäni omia ensikokemuksiani kentällä ohjaajana tai vetäjänä. Niitä ovat koulun aikana olleet harjoittelujaksot: Draama ja teatteri opetuksessa, draamamenetelmät ihmistyössä, työharjoittelu Vetskari-projektissa ja ensiohjaukseni *Mitä kuuluu?* Lähden purkamaan aikaisemmasta viimeisimpään kokemukseen. Puran kokemukseni käyttäen apuna työpäiväkirjoja, muistiinpanoja ja liitteitä. *Mitä kuuluu?* - esityksen purkamista varten myös nauhoitin työryhmäläisten kanssa käydyt palautekeskustelut ja käytän niistä saatua materiaalia.

Tein myös lyhyen haastattelun jonka avulla hain tietoa teatteri-ilmaisun ohjaajilta ja teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijoilta. Haastattelun toteutin sähköpostitse. Lähetin henkilökohtaisesti viestin osalle opiskelijoista ja ammatissa toimivista ja haastattelu lähti koulun tietokantojen mukana myös aikuispuolella opiskeleville teatteri-ilmaisun ohjaaja-opiskelijoille ja alumni- ohjelmassa mukana oleville äskettäin valmistuneille teatteri-ilmaisun ohjaajille. Käytin myös materiaalia, joka on ilmennyt kollegojeni kanssa käydyissä keskusteluissa.

Materiaalin henkilökohtaisuuden takia en tuo esille haastateltujen nimiä enkä paikkojen nimiä joissa kokemukset ovat tapahtuneet.

Haastatteluun vastasi kymmenen ihmistä. Näistä neljä oli opiskelijoita ja kuusi oli jo ammatissa toimivia.

Haastattelukysymyksiä oli

- 1. Kuvaile 1-3 haastavaa/vaikeaa kokemusta teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä kentällä.*
- 2. Mikä oli ongelma?*
- 3. Mitä opit?*

(Sähköpostilla toteutettu haastattelurunko, lähtenyt eteenpäin 30.3.2010.)

Halusin haastattelun lyhydellä pienentää kynnystä vastata haastattelun kysymyksiin. Vastauksia tuli hyvin monenlaisia. Osa kuvaili lyhyesti, yleisemmällä tasolla teatteri-ilmaisun ohjaajan haasteita. Osa kertoi yhden esimerkin avulla haasteista ja osa kuvaili useamman esimerkin kautta ongelmia ja haasteita joita on ilmennyt. Vastaajista kaksi oli miespuolisia ja loput naisia. Kaikki vastaajista olivat suhteellisen tuoreita ammatin parissa, joko opiskelivat tai olivat olleet ammatissa enintään kaksi vuotta. En saanut kokeneemmilta teatteri-ilmaisun ohjaajilta vastauksia.

Käytin materiaalin analysointimenetelmänä teema-analyysiä.

Avasin omat kokemukseni ja niiden sisällön omien muistikuvieni ja työpäiväkirjojen ja niihin liittyvien liitteiden avulla. Analysoin omat kokemukseni ja nostin esiin kysymyksiä ja havaintoja joita itselleni nousi silloin kun kokemus oli käynnissä ja nyt kun niistä on aikaa. Koen, että kokemuksellinen tieto on merkittävämpää käsiteltäessä tätä aihetta, kuin teoreettinen tieto. Tämä osin sen takia, että koin vaikeaksi löytää jo kirjoitettua tietoa teatteri-ilmaisun ohjaajan haasteista. Kuitenkin pääosin sen vuoksi, että koen meidän työssämme olevan merkityksellistä tiedostaa, mitä kokee ja tuntee itsessään kun työskentelee. On tärkeää myös tietää, ettei ole kysymystensä ja kokemustensa kanssa yksin, ja jos on, niin mistä se voisi johtua. Mikäli näitä ei tunnista ja tiedosta, on vaikea työskennellä asiakasryhmien ja yhteisöjen kanssa. Pitää ensin tuntea itsensä, jotta voi keskittyä muihin.

Saatuani vastauksia haastatteluuni analysoin niitä omista kokemuksistani nousseiden teemojen ja kysymysten pohjalta. Vertailin onko vastauksissa samankaltaisuutta omiin kokemuksiini, teemoihin ja nousseisiin kysymyksiin. Käytin vastauksista saatua materiaalia dialogissa omien kokemusteni rinnalla.

3 DRAAMA JA TEATTERI OPETUKSESSA – DRAAMAA PAKOTTAMALLA

Keväällä 2006 menin työparin kanssa opettamaan neljän erillisen kerran (2x45 min.) draamakokonaisuuden helsinkiläiseen peruskouluun. Opetus tapahtui kerran viikossa. Alunperin olimme suunnitelleet menevämmepettamaan lukiolaisia, mutta viime hetkellä päätimme toisin. Halusimme haastaa itseämme ja työskennellä ikäryhmän kanssa joka ei ollut ennestään tuttu. Tämä oli minulle ensimmäinen varsinainen ohjaamiskokemus kentällä ammattikorkeakoulu Stadiaan (nyk. Metropolia Ammattikorkeakoulu) päästyäni. Tämä oli myös ylipäänsä ensimmäinen ohjauskerta joka kestäisi enemmän kuin yhden kerran. Jännitys oli suuri ja luottamus omiin kykyihin vähäinen. En tiennyt mitä odottaa ja miten opettamiseen tulisi suhtautua. Olimme kirjoittaneet koulussa etukäteen vahvuuksia ja heikkouksia, joita ajattelee itsellään olevan. Itselleni kirjoitin vahvuuksiksieni muun muassa kärsivällisyyden ja empatian kyvyn. Heikkouksiksieni luin kokemattomuuden ja auktoriteettirollin ottamisen vaikeuden. (Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja.)

3.1 Lapsia jotka elävät aikuisten maailmassa

Opetettavina meillä oli kuudes luokka. Ennen itse opettamista menimme tutustumaan luokkaan, seuraamalla heidän tuntiaan. Luokassa oli 26 oppilasta. Saimme, keskustellessamme luokanopettajana kanssa, selville luokassa olevan useita niin sanottuja "ongelmaoppilaita", jotka omalla käytöksellään terrorisoivat muita oppilaita.

Oppilaiden välillä oli eripuraa ja luokan henki oli huono. Opettaja toivoi meidän parantavan luokkahenkeä ja yhteistyötaitoja.

Oppilaat tosiaankin olivat hyvin levottomia. Heillä tuntui olevan vastustusta kaikkea, niin opetusta, kuin toisiaankin kohtaan. Yleinen ilmapiiri oli haastava. Opiskelusta ei meinannut tulla mitään kun oppilaat eivät pysyneet paikallaan ja puhuivat opettajan päälle.

Tarkkailukerran jälkeen purimme työparin kanssa kokemaamme. Luokassa oli voimakkaita kuppikuntia ja oppilaita jotka olivat niiden ulkopuolella. Oppimisen ilo oli kaukana. Huomasimme oppilailla olevan tarpeen esittää vanhempaa ja kovempaa kuin ovat. Sen muistimme olevan luonnollista myös omassa esinuoruudessaamme. Muistelimme, kuinka koulussa esitimme aikuisia ja kotona silti leikimme vielä leluilla. Tämän luokan oppilailla ei ollut tilaa olla rauhassa ja oma itsensä. Joitain oppilaita selvästi kiusattiin. Koska luokkakoko oli niin iso ja opetettavissa asioissa piti mennä eteenpäin, ei luokanopettajalla ollut mahdollisuutta puuttua konfliktitilanteisiin kuin vain muodollisesti. Työpäiväkirjassani kuvailin tarkkailukokemusta.

Tarkkailukokemus oli hämmentävä ja hieman pelottava. Silti halu kokeilla draaman keinoja oppilaille tuntui houkuttelevalta. Jos oppilaat ovat levottomia, toiminnalliset ja draamalliset menetelmät voisivat olla oikea tapa saada heidät oppimaan.

(Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja.)

Toiminnallisilla menetelmillä tarkoitetaan erilaisten aiheiden ja mielipiteiden tutkimista toiminnallisesti. Ajatuksia, asenteita ja mielipiteitä voidaan tuoda esiin esimerkiksi käsillä tekemisen, liikkeen tai musiikin kautta. Työtapoina voivat olla oman mielipiteen ilmaiseminen esimerkiksi ottamalla paikka tilassa tai mielipidejanalla. Toiminnalliset menetelmät eivät sisällä draamallista jännitettä. (Ventola 2005, 87.)

Olimme tehneet työparini kanssa opetussuunnitelman, jossa halusimme tutkia oppilaiden suhtautumista aikuistumiseen ja muutoksiin joita murrosikä tuo tullessaan, koska muistelimme kyseisten asioiden olleen meille merkittäviä pohdinnan aiheita ollessamme 12-13-vuotiaita. Halusimme antaa helpotusta ja ymmärryksen tunnetta pään ja kehon sisällä jyllääviin asioihin ja ajatuksiin. Halusimme auttaa oppilaita ymmärtämään toisiaan ja parantaa yhteishenkeä.

Tajusimme pian, että olimme haukkaamassa liian isoa palaa. Päätimme keskittää opetuksemme pääasiassa yhteishengen parantamiseen käyttämällä draamamenetelmiä.

3.2 Tilan ahtaus + oppilaiden levottomuus= huono yhtälö.

Opetusharjoittelumme alkoi. Olimme tehneet tarkan tuntisuunnitelman ja myös muutaman varasuunnitelman jos asiat eivät menisikään niin kuin suunnittelimme. Saimme tietää, että ennen kuin aloitamme tuntimme, opettaja haluaa antaa vielä jotain tehtäviä äidinkielen opiskeluun liittyen. Tajusimme myös, että opetustilamme tulisi olemaan luokkahuone, eikä jumppasali jota meille oli lupailtu. Emme pitäneet tätä isona pahana. Olimme valmistautuneet aloittamaan heti tunnin alusta opetuksemme, kun oppilaat tulevat välitunnilta. Näin ei käynyt ja niinpä istuimme odottamaan luokan eteen kunnes opettaja oli saanut tehtävät annettua. Suunnitelmamme aiheen pariin virittäytymisestä muuttuivat ja tunsin epävarmuutta. Tunsin, että oppilaamme viritettiin perinteiseen istumistuntiin draamatunnin sijaan. (Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja.)

Kun saimme vuoron astua vetäjiksi oppilaat olivat levottomia. Aloitimme harjoituksella jonka avulla oppisimme toistemme nimiä ja jatkoimme erilaisilla tutustumisharjoitteilla. Ensimmäisellä kerralla meillä oli vaikeuksia saada iso luokka pysymään kasassa. Tila oli aivan liian ahdas suunnittelemllemme harjoituksille. Pulpetit, jotka olimme oppilaiden kanssa yhdessä siirtäneet syrjään, olivat tiellä ja houkuttelivat oppilaita istumaan niiden päälle ja kurkkimaan toisten pulpettien kansien alle. Tajusimme myös hyvin pian ryhmän suuruuden haastavuuden. Isossa yhdessä ryhmässä oli vaikea tehdä mitään. Teimmekin harjoitteita, jotka suurimmalta osin tapahtuivat ringissä, jakaen ryhmän vähintään kahteen pienempään ryhmään. Tässä omana haasteenaan oli se, miten kaverukset yrittivät päästä toistensa kanssa samaan ryhmään.

Yritimme pitää loppuun asti kiinni tuntisuunnitelmastamme, koska emme uskaltaneet luottaa omaan tilannetajuumme. Varmuutta ei vielä ollut niin paljon, että olisimme voineet mukauttaa tuntisuunnitelmaa tilanteen mukaan. Suurin osa oppilaista kyllä teki mitä sanoimme, mutta luokassa oli oppilaita, jotka jatkuvasti terrorisoivat muita oppilaita ja opetustamme. Terrorisointi ja hälinä yltyi välillä jopa fyysiseksi. Tönimistä ja lyömistä tapahtui jatkuvasti. Yksi haastatteluun vastanneista kertoi vaikeudesta kun

joutuu tekemään päätöksiä ja ratkaisuja oppilaiden erottamisen suhteen. Hän kertoi oppineensa, että ratkaisut pitää tehdä ajoissa ja puuttua epäsovivaan käytökseen välittömästi. Mitä kauemmin käytöstä sietää, sitä vaikeampaa sitä on kitkeä. (Haastatteluvastaus, 2010.) Emme tajunneet luoda yhteisiä sääntöjä heti ensimmäisellä kerralla, joita kaikki hyväksyisi noudattamaan ja tämän kostautui niin, että kuria oli vaikea pitää yllä. Ei ollut mitään mihin vedota.

Tunnin jälkeen olimme työparini kanssa aivan poikki ja ajatus siitä mitä tulimme kouluun tekemään oli unohtunut. Tajusimme kaiken energiamme menneen kurin pitämiseen. Yksi vastaajista kertoi, että draaman ja teatterin tulee lähteä vapaaehtoisuudesta. "Jos oppilaat ovat vastahakoisia, "pakotettuja", ei draamaa voi tehdä, tai se on hyvin vaikeaa" (Haastatteluvastaus, 2010).

Toisen kerran suunnittelimme edellistä kertaa ajatellen. Tulisimme olemaan pienessä tilassa suuren levottoman oppilasjoukon kanssa. Vaikka ensimmäinen kerta oli lähennellyt kaaosta, odotin silti seuraavaa kertaa. Joistain oppilaista näki kuinka innoissaan he olivat draamatunneista ja se motivoi myös minua vetäjänä. He eivät sitä kovin näkyvästi uskaltaneet näyttää, mutta kuitenkin sen verran, että huomasimme sen. Veimme harjoitteita suuntaan, joka vaatii yhdessä tekemistä ja kuuntelemista.

Teimme muun muassa improvisoituja sana kerrallaan- tarinoita ja lyhyitä improvisoituja kohtauksia. Jaoimme oppilaat pienryhmiin ensimmäisestä kerrasta viisastuneina. Näissä harjoitteissa huomasin ensimmäisen kerran oppilaiden hetkittäin keskittyvän ja kuuntelevan toisiaan. Hälinän keskellä nämä pienet keskittymisen hetket tuntuivat taianomaisilta. Keskittyminen herpaantui ajoittain, mutta tärkeää oli, että keskittymistä ylipäänsä oli. Teimme oppilaille myös lappukyselyn, joiden vastauksien perusteella tekisimme seuraavalle kerralle väittämiä ja mielipidejonon. Tunti oli edelleen kaoottinen, mutta huomasimme ryhmässä olevan potentiaalia ja tarvetta jatkoon.

Opin, että draamakasvattajan / teatteri-ilmaisunohjaajan rooliin kuuluu tasapainottelu kaoottisuuden ja järjestelmällisyyden välillä ja taito nähdä, kumpaa missäkin tilanteessa tarvitaan. Jos ei salli ollenkaan kaoottisuutta, estää myös luovuuden ja leikillisyyden ja ryhmälähtöisyyden eikä suostu oppimaan ryhmältä ja elämään spontaanisti tilanteessa. Jos taas vallitsee jatkuva kaaos, voi ryhmästä tulla turvaton ja ohjaajalta kadota auktoriteetti ja toiminnalta turvalliset selkeyttävät raamit.

(haastatteluvastaus, 2010.)

Itselläni oli tuossa vaiheessa vielä niin suuri pelko kaottisuutta kohtaan, etten sietänyt sitä lainkaan. Se teki minusta huumorintajuttoman, tiukan ja äkäisen. Koin, että oli vain yksi oikea tapa tehdä draamaa. Se olisi niin, että kaikki ovat sovussa, hiljaa ja kuuntelevat. Näin ei kuitenkaan ollut ja se ahdisti minua. En kyennyt näkemään isoa kuvaa tilanteesta, vaan keskityin pieniin seikkoihin.

Kolmannella kerralla pääsimme toisen tunnin alussa isoon saliin. Yhtäkkiä koko tunnelma muuttui. Oppilaat kuuntelivat ja keskittyivät. Tajusin heti miten valtava vaikutus harjoitustilalla on draamatyöskentelyssä. Neutraali iso tila, jossa ei ollut henkilökohtaisia tavaroita ja kalusteita, oli tälle oppilasryhmälle muutoksen tekijä. Voi olla, että osaltaan myös oppilaat alkoivat luottaa meihin vetäjiin kun olivat edellisellä kerralla kirjoittaneet meille henkilökohtaisista asioistaan ja mielipiteistään.

Ryhmässä oli silti vielä terrorisoivia oppilaita. Emme halunneet poistaa heitä tilasta, koska kysymys oli kuitenkin ryhmän kuuntelemisesta ja ryhmähengen parantamisyrityksestä. Asetimme muita häiritsevät oppilaat jokaisen omaan nurkkaansa. Päätimme, että nyt on viimeinen pisara. Joukossa oli oppilaita jotka oikeasti olivat kiinnostuneita toiminnasta ja halusivat osallistua. Emme kestäneet enää sitä, että muutamat häiritsivät työskentelyä jatkuvasti. Sanoimme heille, että he saavat seurata aivan hiiren hiljaa sitä mitä muut tekevät ja jos rupeaa kiinnostamaan niin voi tulla mukaan jos käyttäytyy. Tämä rauhoitti ilmapiiriä ja ryhmä pystyi keskittymään ja kuuntelemaan toisiaan. Huomasin, että myös terrorisoivat oppilaat nurkissaan seurasivat kiinnostuneina keskusteluja, joita luokkatoverit kävivät. Hetken kuluttua osa häirikköoppilaista palasi takaisin muun ryhmän pariin omasta halustaan ja paljon rauhallisempina.

Teimme oppilaiden kanssa salissa mielipidejanan. Asetimme lattialle kaksi lappua joiden välissä oli teipillä tehty viiva. Toisessa lapussa luki "täysin samaa mieltä" ja toisessa "aivan eri mieltä".

Esitimme väittämiä jotka olivat tehty nuorten aikaisemmalla kerralla kirjoittamien vastausten pohjalta.

Tässä väittämät:

1. *Haluan tutustua uusiin ihmisiin yläasteella*
2. *Aikuiset eivät ymmärrä murrosikäisiä*

1. *Kasvamisessa ei ole mitään vaikeaa.*
2. *Koulunkäynti ei muutu kun menee yläasteella*
3. *Aikuinen ei saa leikkiä*
4. *Lapsuus loppuu liian aikaisin*
5. *Yläasteella ei saa leikkiä*
6. *Yläasteella kiusataan enemmän kuin ala-asteella*
7. *Yläasteen opetus on vaikeampaa*
8. *18-vuotias on aikuinen*
9. *Aikuisuus alkaa siitä kun menee töihin*
10. *Tytöt kehittyvät aikaisemmin kuin pojat*
11. *Murrosikäiset ovat yleensä pahalla tuulella*
12. *Teini-ikä alkaa jo ala-asteella*
13. *Siihen ei voi itse vaikuttaa milloin lapsuus loppuu*
14. *13-vuotiaat saavat itse päättää kotiintuloajoista*
15. *Yläasteella on kovempi kilpailu kuin ala-asteella*
16. *Yläasteella pitää päättää miksi rupeaa isona*
17. *Yläasteelle mentäessä pitäisi antaa nuorelle enemmän vastuuta*
18. *Trendikäs pukeutuminen vähentää riskiä tulla kiusatuksi*

(Draama ja teatteri opetuksessa 2006, kolmannen kerran tuntisuunnitelma)

Kun oppilaat pääsivät jyvälle siitä missä harjoitteessa on kyse, alkoi yllättäen hyvinkin aktiivinen ja syväluotaava keskustelu. Mitään väittämää ei ohitettu yhdellä lauseella vaan jokaisesta saatiin aikaiseksi keskustelua. Yllättävää oli, miten avarakatseisia oppilaat olivat. Huomasin arvioineeni muutamat oppilaat liian voimakkaasti heidän ulkonäkönsä ja käyttäytymisensä perusteella ja se hävetti. Olin itse omasta mielestäni muka ollut niin avarakatseinen ja hyväksyvä ja huomasin itsessäni olevan ennakkoluuloja ja asenteita, joista en pitänyt.

Enemmistö oppilaista oli muun muassa sitä mieltä, että 18-vuotias ei ole aikuinen vielä, muuten kuin laillisesti ja, että lapsuus loppuu liian aikaisin. He myös painottivat aikuisten leikkimielisyyden tärkeyttä ja sitä, että saa leikkiä leluilla niin pitkään kuin haluaa, eikä siitä pidä kiusata. Näytti, että useille aikuisuus ja kasvaminen ei ollutkaan haluttu asia, vaan heitä ennemminkin pelotti se. (Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja.) Jälleen kerran aika meinasi loppua kesken. Oli raastavaa lopettaa harjoitus josta olisi varmasti vielä saanut irti paljon merkityksellisiä pohdintoja.

Olimme päättäneet työparini kanssa vetää loppurentoutuksen. Laitoimme rauhallista musiikkia soimaan ja jokainen sai etsiä oman tilan jossa on vain itsensä kanssa. Annoimme tehtäväksi miettiä mennyttä opetuskertaa ja miettiä mitä siitä jäi mieleen. Tämän jälkeen kokoonnuimme ringiin istumaan ja jokainen sai kertoa yhden asian joka jäi mieleen. Oppilaat tuntuivat rauhallisilta ja rennoilta. Hetken aikaa hierarkiat ja roolit

eivät tuntuneet merkittäviltä. "Tunsin, että draama oli vaikuttanut. Tunsin itseni voimakkaaksi ja ylpeäksi." (Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja).

Viimeinen kerta oli valitettavasti takapakkia. Levottomuus oli tullut takaisin. Olimme tosin myös taas luokkatilassa pulpettien keskellä. Olimme ajatelleet pitää mukavan viimeisen kerran ja tehdä harjoitteita joista oppilaat olivat pitäneet. Lopuksi jokainen sai paperia, kynän ja kirjekuoren. Annoimme tehtäväksi kirjoittaa "tulevaisuuden minälle" kirjeen viidentoista vuoden päähän. Silloin he olisivat 27-28-vuotiaita. He saivat pitää kirjeen itsellään. Haasteena oli ruokatunti joka olisi seuraavaksi vuorossa. Oppilaat odottivat pois pääsyä ja harvat paneutuivat tosissaan kirjeen kirjoittamiseen. "Aika loppui kesken, koulun kellot soivat ja oppilaat lähtivät kiireellä syömään. Emme saaneet varsinaista loppupurkua pidettyä. Itselle jäi keskeneräinen olo." (Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja).

3.3 Pohdintaa

Luokan yhteishengessä oli tosiaan merkittäviä ongelmia. Opetuskokemus oli jokseenkin järkyttävä. En ollut kuvitellutkaan sen olevan noin rankkaa. Jos minulla ei olisi ollut työparia, en tiedä miten olisin selvinnyt. Työparin kanssa pystyimme purkamaan tuntemuksiamme ja havaintojamme joka oli ensiarvoisen tärkeää oman hyvinvointimme takia. Laura Mannila suosittelee kirjassaan myös työparin käyttöä. Hän puhuu ohjaajan työkyvystä huolta pitämisen ja avun saamisen tärkeydestä. Työparin kanssa työskentely on yksi mahdollisuus. Työparin kanssa on helpompi pysyä tietoisena ryhmäprosessista. Työparin kanssa voi keskustella tapahtumista, joista ei ulkopuolisen kanssa voi keskustella ja se luo turvaa myös itse ryhmätilanteissa. (Mannila 2009, 67.)

Paha olo joka luokassa velloi, tarttui myös minuun. Ahdistus siitä, että nuorilla voi olla noin huono olo, noin kriittisessä vaiheessa kehitystään, oli hälyttävää. Olin kuitenkin nähnyt vilahduksia myös syvällisistä pohdinnoista ja yhteisöllisyyden halusta, mutta niiden esiin kaivaminen oli työn takana. Niiden ylläpitäminen olisi vielä haastavampaa. Millaisia ihmisiä heistä kasvaa?

Ahdistavaa oli myös tieto siitä kuinka aika, joka meille draaman vetämiseen oli annettu, ei mitenkään tulisi riittämään ongelmien ratkaisuun tai edes niiden eteenpäin

viemiseen. Oli kamalaa tajuta ongelmat ja ajanpuutteen takia vain kääntää katse pois niistä. Yksi haastatteluun vastaajista puhuu vaikeudesta kun huomaa jotakin järkyttävää, jonka tajuaa johtuvan lapsen kotikasvatuksesta. Kun on "vain" draamaopettaja, ei ole oikeutta puuttua kasvatuksellisiin ja maailmankatsomuksellisiin asioihin, joita kotikasvatuksesta kumpuaa. Harrastuksen ohjaajana ei ole sellaisessa asemassa, että voisi puuttua asiaan ja ottaa yhteyttä lapsen kotiin. (Haastatteluvastaus 2010.)

Puhuimme luokan opettajan kanssa viimeisen tunnit jälkeen kuinka tärkeää olisi jatkaa draamallista toimintaa luokan kanssa. Opettaja, joka oli seurannut sivusta kaikki vetokertamme, oli huomannut kehitystä tapahtuvan ja oppilaiden hyötyvän draaman menetelmistä. Mutta tässäkin tapauksessa aika ja raha tulee vastaan. Ei ole aikaa keskittyä oppilaiden hyvinvointiin kun opetussuunnitelman mukaiset opetettavat asiat ovat ensisijalla. Herääkin kysymys: Mikä on koulun tarkoitus yhteiskunnassamme? Opettaa teoriaa vain teorian tietämistä varten vai opettaa sosiaalisia taitoja ja vahvistaa itsetuntoa elämää varten? Jos nämä kaksi asiaa laitetaan vaa´alle on jälkimmäinen mielestäni painavampi. Jos seuraa mediaa ja äärimmäisiä tekoja joita nykyajan nuoret tekevät, kuten joukkosurmat ja itsemurhat, on selvää, että jotain on pielessä. Nuorten riski syrjäytyä on suuri ja yksinäisyys on arkipäivää.

Keskustellessani kollegan kanssa, joka vetää lapsille ilmaisutaitoa ja draamaa, tuli ilmi, että lapsilla on kova tarve hakea huomiota. He ovat oppineet, että pääosin negatiivisten asioiden kautta huomiota saadaan. Vanhemmilla ja opettajilla ei ole aikaa huomioida lasta positiivisten asioiden tapahduttua, vaan vain, jos jotain negatiivista tapahtuu. Lasta tulisi huomioida myös positiivisten asioiden kohdalla, näin vähennettäisiin lapsen häiriökäyttäytymistä.

Jostain syystä minuun on iskostunut ajatus, että yksin on pärjättävä ja et voi luottaa kehenkään muuhun kuin itseesi. Näitä ajatusmalleja huomaa olevan myös ympärilläni olevissa ihmisissä. Mistä tämä ajattelutapa on syntynyt? Miksi yhteisöllisyyden merkitys pienenee?

"Vaikka ensimmäinen ohjaamiskokemus oli ravisuttava, vahvistui ajatus draaman tärkeydestä ja hyödyllisyydestä lujasti. Nyt vain tuulta päin!"
(Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja).

4 DRAAMAMENETELMÄT IHMISTYÖSSÄ -KURSSI – MITÄ ON AMMATTITAITO?

Keväällä 2007 sain tilaisuuden vetää sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille kahdeksan kerran pituisen kurssin, jonka otsikkona oli draamamenetelmät ihmistyössä. Opetusta oli kerran viikossa kolme tuntia kerrallaan. Suunnittelin ja vedin kokonaisuuden työparin kanssa yhteistyössä. Kokeilimme oppimiamme draamamenetelmiä mm. forum-teatteria, prosessidraamaa, työpajaa ja improvisaatiota. Opiskelijoita ilmoittautui kuusitoista, joista suurimmalle osalle draama ja teatteri oli uusi asia. Saimme useimmille kerroille käyttöömmekä ison teatteritilan joka oli ihanteellinen noin isolle ryhmälle.

Luottamusta omiin taitoihin oli jo jonkin verran ja tuntui turvalliselta vetää ryhmää joka oli samaan ikäryhmää kanssani. Mielenkiintoista oli myös päästä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kanssa työskentelemään, koska nuo alat eivät olleet itselleni niin tuttuja. Sain itselleni myös työparin jonka kanssa työskentely oli mielekästä ja tasapainoista.

4.1 Tutustuttaminen draamaan

Olimme valmistutuneet työparin kanssa huolellisesti kurssin ensimmäiselle kerralle. Päätimme opetussuunnitelmassamme keskittyä ensin kunnolla ryhmän ryhmäyttämiseen. Käytimme apuna pelejä ja leikkejä joiden avulla ryhmä sai tietoa toisistaan. He olivat suurimmalta osin ennestään tuntemattomia toisilleen. Loimme heti ensimmäisellä kerralla yhteiset säännöt. Annoimme heille myös henkilökohtaiset kurssipäiväkirjat joiden kirjoittamiseen varasimme aikaa jokaisen kerran lopulle. Päiväkirjaan tuli kirjoittaa tehdyt harjoitteet, huomioita ja tuntemuksia. Päiväkirjat jäivät opiskelijoille kurssin päättyttyä.

Ensimmäisellä kerran lopussa kirjoitimme isoille papereille otsikoita joihin jokainen kirjoitti. Otsikoita olivat pelot, toiveet kurssia kohtaan, toiveet itseään kohtaan ja säännöt. Halusimme näiden avulla tietoa siitä mitä opiskelijat odottivat kurssilta. Suosittuja vastauksia toiveissa olivat rentoutuminen ja nauraminen, stressin poisto ja itsevarmuuden lisääminen. Yleisin pelko oli naurunalaiseksi joutuminen ja se, että joutuu yksin esiintymään ja "jäätty". (Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja.) Halusimme, että nimenomaan opiskelijat saisivat kurssista mahdollisimman paljon irti, joten rakensimme tuntisuunnitelmia opiskelijoiden toiveiden pohjalta. Ajattelimme, että kurssilla enemmän heitä itseään ja omaa ilmaisua vahvistava tarkoitus kuin uusia työtapoja opettava. Tätä olisimme voineet selventää itsellemme ja myös opiskelijoille.

Keskityimme muutaman ensimmäisen kerran ajan improvisaation, joka on yksi soveltavan teatterin muoto, alkeisiin, koska improvisaatiotaitoa tarvitaan draamamenetelmien pohjalle. Improvisaatioharjoitteet tuntuivat sopivilta ryhmäyttämisen edistämiseksi ja vuorovaikutustaitojen parantamiseksi. Simo Routarinne kertoo kirjassaan *Improvisoi!*, kuinka improvisaatioharjoitteiden avulla voidaan käytännön kautta tutkia ja lähestyä vuorovaikutustilanteita. Harjoitusten tarkoituksena on muuttaa omaa ilmaisua reagoimalla toisen ilmaisuun aktiivisesti. Uudenlaiset toimintatavat ja konkreettiset kokemukset tuottavat vähitellen muutoksia ajatuksissa ja asenteissa. Toimintatavat voivat näin muuttua pysyvästi. (Routarinne 2004, 21.) Improvisaatioteatteria pitkään tehneenä tunsin oloni vetäjänä varmaksi. Luotin taitoihini ja tietämykseeni. Kirjassa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* kuvataan "impron" näkemystä ihmisestä tosissaan leikkivänä lapsena, joka on avoin oppimaan, joustamaan ja valmis nauramaan itselleen (Ventola 2005, 83). Tätä näkemystä kannatimme myös työparini kanssa ja pyrimme myös vetäjinä näyttämään esimerkkiä omalla olemisellamme ryhmässä. Korostimme, ettei kaiken tarvitse olla niin vakavaa.

Ryhmä oli alusta alkaen suostuvainen ja tottelevainen. He tuntuivat olevan innoissaan ajatuksesta, että puhumisen sijaan työskentely oli toiminnallista. Ryhmässä oli muutama hyvin avoin ja aktiivinen opiskelija ja paljon hieman varauksellisesti suhtautuvia.

Heillä oli pelko naurunalaiseksi joutumisesta ja itsensä esille tuomisesta. Puhuimme ryhmän kanssa avoimesti tästä ja kerroimme, ettei mitään harjoitetta ole pakko tehdä jos se tuntuu liian vaikealta. Kehotimme kuuntelemaan itseään. Tämän jälkeen tuntui, että tekeminen helpottui. Joillekin oli vaikea käsittää, ettei

ole pakko tehdä. Huomasin joidenkin opiskelijoiden kohdalla ristiriidan sen välillä kun halusi osallistua ja vapautua, mutta opitut tavat ja itsensä nolaamisen pelko eivät antaneet periksi.

(Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja.)

Improvisaatioharjoitteiden avulla opiskelijat pikkuhiljaa avautuivat. Routarinne selittää, että epäonnistuminen itsessään ei ole vaarallista. Hän kertoo, että me luomme itse paineet epäonnistumisesta häpeämällä, pelkäämällä ja jälkikäteen itseämme niistä rankaisemalla ja näin toimintamme muuttuu jännittyneeksi suorittamiseksi. Tällöin epäonnistuminen on paljon todennäköisempää. Hän muistuttaa, että oppiminen ei kuitenkaan olisi mahdollista ilman epäonnistumisia. (Routarinne 2004, 71.) Korostimme ajatusta siitä, että "moka on lahja" joka tarkoittaa sitä, että jokaisesta mokasta syntyy aina jotain uutta ja se vie eteenpäin. Myös impron ajattelumalli siitä, että keskittyy tilanteessa enemmän toiseen kuin itseän ja pyrkii kaikin tavoin auttamaan toista, tuntui helpottavan avautumista. Veimme fokuksen esiintymisestä ja oman itsensä tiedostamisesta ryhmätyön suuntaan.

Teimme ensin harjoitteita pienryhmissä ja pareittain ja siirryimme vähitellen katsomaan lyhyitä kohtauksia lavalla. Vaikka opiskelijoita oli paljon, annoimme kaikille mahdollisuuden mennä koettamaan tilanteita lavalle. Ja yllättäen kaikki myös menivät sinne koettamaan ihan vapaaehtoisesti. Näin isoja itsensä ylittämiskokemuksia joidenkin kohdalla. Olimme saaneet luotua luottamuksellisen ja kannustavan ilmapiirin, jossa oli vapaus kokeilla omia rajojaan.

4.2 Siirtyminen vetäjänä vieraille vesille

4.2.1 Forum-teatteri

Improvisaatiojakson jälkeen siirryimme kokeilemaan draamamenetelmiä, jotka eivät olleet niin tuttuja ja joita olimme koulussa koettaneet lähinnä teorian tasolla. Tunsin epävarmuutta, koska minulla ei ollut aiempaa kokemusta näiden menetelmien vetämisestä. Tunsin painetta myös siitä, ettei menetelmät välttämättä olleet enää niin hauskoja ja kevyitä. Jos opiskelijat eivät suostuisikaan menemään pintaa syvemmälle tarvittaessa. Kerroimme viidennen kerran alussa, että myös me vasta harjoittelemme

näitä menetelmiä ja, että saatamme tarvita miettimistaukoja. Tämä poisti painetta meiltä ja sai opiskelijat suhtautumaan opetuskertaan realistisemmalla tavalla.

Kokosimme yhden kerran pituisen forumteatteri-työpajan. Olennaista forum-teatterissa on avata yleisön jäsenten kanssa keskustelu yhteisöä askarruttavista kysymyksistä. (Rusanen 2005, 28). Forum-teatteri on eräänlainen peli jota pelataan selkeiden sääntöjen avulla. Peliä johtaa "jokeri" joka huolehtii demokraattisesta ja dialogisesta ilmapiiristä. Kaiken pohjalla on valmisteltu esitys joka jää kesken. Tämä esitys sisältää ongelman joka koskee päähenkilöä. Yleisön kanssa, jokerin johdolla, ruvetaan pohtimaan vaihtoehtoja katsomalla esitys uudestaan ja keskeyttämällä se, kun tulee kohta johon halutaan muutos. Päähenkilön toiminnalle yritetään löytää parempia ratkaisuja. (Ventola 2005, 69-70.)

Halusimme viedä opiskelijat pohtimaan omaan työhönsä liittyviä kysymyksiä. Kerroimme tunnin aluksi lyhyesti forum-teatterin syntytarinan. Tämän jälkeen lähdimme liikkeelle kysymyksestä "mitä koet ongelmalliseksi omassa ammatissasi johon tulet valmistumaan?" Ryhmä tuotti pienryhmissä kohtauksia, jotka olivat rakentaneet kysymyksen pohjalta. Kohtausten tuli jäädä kesken, ratkaisemattomaan tilanteeseen, jonka jälkeen pohdimme isona ryhmänä kohtauksen ongelmaa ja ratkaisuvaihtoehtoja. Valitsimme äänestyksellä yhden kohtauksen jota työstäisimme pidemmälle. Painotimme, että emme nyt äänestä parasta kohtausta vaan sitä, joka tuntuu ajankohtaisimmalta tässä elämäntilanteessa. Vältimme tällä ajatusta, että kohtauksia arvoitettaisiin paremmuusjärjestykseen.

Opiskelijat tuntuivat olevan hyvin innoissaan forum-teatterista ja keskustelu ja kommentointi oli aktiivista. Tajusin myös itse tässä vaiheessa draaman mahdollisuudet. Tämä lähenteli ihanteellista tilannetta, jossa jokainen osallistujan sai äänensä kuuluviin, sai uusia näkökulmia ja vaikutti. Olin todistamassa tilannetta, jossa draama toimi!

4.2.2 Prosessidraama

Jatkoimme seuraavalla kerralla prosessidraaman parissa, joka oli meille vielä hämärämpi alue. Prosessidraama kuuluu draamaprosessi-nimityksen alle. Draamaprosesseille on ominaista, että ne tapahtuvat työpajoissa, joissa tavoitteet

määräytyvät ryhmän taustan ja tehtävän mukaan. Prosessidraamaan kuuluu usein tarina johon työskentely pohjautuu. (Ventola & Renlund 2005, 59-60.) Jaana Vehviläinen kirjoittaa prosessidraamaan liittyvän metaforatyöskentelyn antavan tilaa kokeilla varovasti omia ajatuksiaan. Kun vastaukset eivät koskaan ole oikeita tai vääriä, pohdinnat ja mielipiteet tehdään roolin suojassa, on oma itse turvassa. Tämä on keskeistä prosessidraamassa. (Vehviläinen 2005, 75.)

Edellisestä kerrasta tullut varmuus oli tällä kerralla mukana. Etsimme työparin kanssa internetistä anonyymien naissairaanhoidajan kuvan ja liimasimme sen keskelle isoa tyhjää paperia. Rupesimme ryhmän kanssa yhdessä luomaan tälle henkilölle tarinaa. Aloitimme perusfaktoista kuten nimi, ikä ja asuinpaikka. Keskityimme erikseen hänen sisäiseen maailmaansa ja erikseen ulkoiseen. Sana oli vapaa ja jokainen sai tuoda omia ehdotuksiaan esiin. Teimme hänelle myös elämänjanan, jossa oli henkilön merkittäviä kokemuksia elämän varrelta tähän hetkeen saakka. Me toimimme työparini kanssa kirjaajina ja esitimme tarkentavia kysymyksiä. Emme niinkään luoneet tarinaa, annoimme ryhmän tehdä sen.

Seuraavaksi lähdimme mielikuvitusmatkalle hoitajan kotiin. Jokainen ryhmäläinen sai vuorollaan mennä hahmon kotiin ja valita jonkun huonekalun jota esittää. Kuuntelimme huonekalujen monologit, joissa huonekalut kertoivat suhteestaan hoitajaan. He kertoivat myös hoitajan elintavoista ja tapahtumista hoitajan kotona.

Hahmolle oli luotu myös miesystävä. Improvisoimme seuraavaksi dialogikohtauksen, jossa toinen esitti hoitajaa ja toinen miesystävää. Heillä oli riitatilanne päällä. Dialogin jatkuessa annoimme mahdollisuuden mennä korvaamaan jompaa kumpaa henkilöä lennosta. Tarkensimme tehtävänantoa niin, että jos huomasi jommankumman esittäjän ahdistuvan tai oli joku idea, miten riita voitaisiin ratkaista sai mennä toisen tilalle. Alkuun opiskelijat olivat hyvin kohteliaita toisiaan kohtaan eivätkä viitsineet tai kehdanneet keskeyttää tilannetta. Omien ratkaisuehdotusten esilletuomisen tarve kasvoi kuitenkin pian niin suureksi, että vaihtoja alkoi tapahtua.

Tämän jälkeen keskustelimme, mitä olimme saaneet tietää hoitajasta lisää ja lisäsimme ne paperille. Jaoin ryhmän kolmeen saan ja annoimme jokaiselle pienen hetken aikaan suunnitella kohtaus. Annoimme kohtauksille otsikot. Yksi kertoisi tapahtuman hoitajan menneisyydestä, yksi nykyhetkestä ja yksi tulevaisuudesta. Katsoimme

kohtaukset ja keskustelimme niistä. Viimeiseksi kuvittelimme hoitajan istumaan eteemme tyhjälle tuolille ja annoimme hänelle elämänohjeita.

Opiskelijat uppoutuivat nopeasti mielikuvitusmaailmaan ja olivat avoimia. Esiintymisjännitystä ei juurikaan ollut. Tarina joka prosessidraaman aikana syntyi, käsitteli enimmäkseen ihmissuhteita. Yritimme viedä alkuvaiheessa vaivihkaa tarinaa ammatinkuvan tutkimiseen, mutta opiskelijoita kiinnosti selvästi enemmän ihmissuhdekuvio, joten annoimme tarinan mennä omalla painollaan siihen suuntaan mihin se oli menossa. Parisuhdeongelmiin haluttiin paneutua. Ne yhdistivät kaikkia.

(Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja.)

Oli hienoa olla todistamassa tarinan ja yhteisen fiktiivisen maailman syntyä, jossa jokainen toi palasen omaa elämäänsä mukaan. ”Opiskelijat samaistuivat hoitajan elämään ja tunnelma oli haikea kun lopuksi hyvästelimme hahmon ja hänen elämänsä” (Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja). Hahmon kautta opiskelijat pystyivät käsittelemään turvallisen välimatkan päästä omaa elämää koskevia kysymyksiä ja tapahtumia.

4.2.3 Opiskelijat itse ryhmänvetäjinä

Päätimme työparin kanssa laittaa opiskelijat seuraavalla kerralla itse vetämään opettamiamme harjoitteita kuvitteellisille yhteisöille joita muut ryhmäläiset esittivät. Opiskelijat keskustelivat tunnin aluksi pienryhmissä kohderyhmistä tai yhteisöistä joiden kanssa olisi kiinnostavaa työskennellä ja valitsivat keskusteluiden pohjalta yhden.

Seuraavaksi jokaisella ryhmällä oli 45 minuuttia aikaa suunnitella 15 minuutin pituinen toiminnallinen kokonaisuus valitulle kohderyhmälle. Kehotimme ryhmiä sisällyttämään ainakin yhden kurssilla opitun harjoitteen kokonaisuuden sisälle. Tehtävänannossa painotimme myös, että opiskelijat pyrkisivät jakamaan vetovastuut niin, että jokainen vetäisi jotain. Kohderyhmiä, jotka pienryhmiä kiinnostivat oli muun muassa tarhaikäiset lapset, nuoret, vanhukset ja mielenterveydellisesti epävakaat ihmiset (Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja).

Suunnitteluajan jälkeen jokainen pienryhmä veti oman viisitoistaminuuttisensa ja muut esittivät parhaansa mukaan kohderyhmää, jolle ryhmä kokonaisuuttaan veti.

Painotimme, että yritämme esittäessämme auttaa vetäjiä kokemaan mahdollisimman realistisen tilanteen näissä olosuhteissa. Pelleily ei auta ketään. Jokainen yritti eläytyä oman roolinsa kautta tilanteeseen. Menimme työparini kanssa myös itse mukaan esittämään. Jokaisen vetokerran jälkeen annoimme ryhmän kanssa rakentavaa palautetta vetäjille ja vetäjät saivat kertoa miltä heistä tuntui vetää. Kokemuksia oli laidasta laitaan. Jotkut olivat valinneet vedettävikseen haastavia kohderyhmiä ja välillä tilanne lähenteli kaaosta vetotilanteissa. Jokainen jaksoi silti vetää oman osuutensa loppuun asti.

Joillekin opiskelijoille kokemus oli rankka ja oli hieman pelottava. He kokivat, etteivät pystyneet hallitsemaan tilannetta. Pyrimme työparin kanssa purkamaan ja keskustelemaan nämä kokemukset auki, jotta lukkoja ja traumoja opiskelijoille ei syntyisi. Keskustelimme opiskelijoiden kanssa siitä mitä olisi voinut tehdä toisin ja heittelimme ehdotuksia ilmaan. Mietimme myös, oliko fiktiivisesti luotu ryhmänvetotilanne realistisella tasolla.

Tällä kerralla todella koettelimme opiskelijoiden rajoja ja ehkä menimme liian pitkälle. Eräät oppilaista olivat tämän kerran jälkeen hyvin hämmentyneitä. Itselle jäi epävarma olo. Menimmekö liian pitkälle? Oliko oikein koetella aika rajusti opiskelijoiden rajoja? Oliko väärä päätös mennä itse mukaan esittämään kohderyhmiä? Olisi kamalaa jos he jättäisivät kurssin kesken tämän takia. Kaikki kuitenkin tulivat myös viimeiselle kerralle.

Viimeisellä kerralla halusimme opiskelijoiden rentoutuvan ja pitävän hauskaa. Vedimme leikkejä ja pelejä joista opiskelijat olivat pitäneet. Lopuksi otimme esiin paperit joihin opiskelijat olivat kurssin alussa kirjoittaneet pelkojaan ja toiveitaan. Jokainen sai kierrellä katselemassa papereitaan ja miettiä mitä kurssin aikana itselle tapahtunut vai oliko tapahtunut mitään. Viimeiseksi jokainen kirjoitti kurssista palautetta meille vetäjille.

4.3 Pohdintaa

Palaute jota saimme oli todella positiivista. Opiskelijat tunsivat avautuneensa ja rentoutuneensa. Myös esiintymisjännitys oli pienentynyt ja kynnys olla esillä ja kontaktissa toiseen oli helpottunut.

Palautteissa opiskelijat kertoivat olevansa innoissaan oppimistaan harjoitteista ja draamamenetelmistä. Useat kertoivat halustaan toteuttaa draamamenetelmiä tulevien asiakkaidensa kanssa. Epäilykset heräsivät. Oliko heillä valmiuksia ensinkään vetää mitään mitä kurssilla oppivat? Entä jos loimme opiskelijoihin vääränlaista uskoa omiin kykyihinsä draamamenetelmien osaajina? Tilanteet kurssilla olivat kuitenkin niin sanottuja "laboratoriotilanteita" eivätkä voi vastata todellisuutta kuin nimellisesti. Entä jos he lähtevät käyttämään vaikka forumteatteria ja eteen tulee vaikea tilanne. Jos joku provosoituu tai jollakin avautuu vanha trauma. Miten opiskelijat osaisivat hoitaa tilanteen kun en tiedä osaisinko edes minä, alaa opiskelleena, hoitaa tilanteen. Millä oikeudella minä opetan muille jotain josta itsekin tiedän vain alkeet?

Draamamenetelmiäkin voi käyttää väärin tilanteisiin ja tarkoituksiin. Kirsi Kettula-Konttas kirjoittaa kokemuksestaan vetää draamaa metsäekonomian ja markkinoinnin opiskelijoille. Hän miettii pohdinnoissaan voiko draama tietyissä tilanteissa ennemminkin vahvistaa ennakkoluuloja kuin heikentää niitä. Erilaisia näkökulmia ei tule esille jos osallistujat ajattelevat asioista samalla tavalla. Tämä voi aiheuttaa sen, että tunne oman näkökulman oikeellisuudesta vain vahvistuu. (Kettula-Konttas 2005, 46.)

Yksi haastatteluun vastanneista kirjoittaa näin:

Koska olin niin iloinen tjo -koulutukseni monipuolisuudesta, otin vastaan lähes kaiken työn mitä tehtäväksi tarjottiin. Ehdotin myös tehtäviä itse. Koulutin mm. aiheesta improvisaatio vuorovaikutuksen välineenä, annoin palautetta koulutukseen osallistuneiden draamatyöpajoista ja esittelin projektiamme toiminnallisesti toimistolla (!). Koko harjoittelu nosti mieleen kysymyksen oman ammatin rajoista – onko niitä? Suutari osaa korjata kengät, mutta mitä osaa teatteri-ilmaisun ohjaaja? Mistä työtehtävistä olisin voinut vetäytyä vedoten siihen, ettei tehtävä ole teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä? Yleistä vastausta kysymykseen en ole löytänyt ja se on minusta pelottavaa.

(Haastatteluvastaus, 2010.)

Itselleni heräsi vedetyn kurssin jälkeen samanlaisia kysymyksiä. Missä kulkee teatteri-ilmaisun ohjaajan rajat? Onko niitä?

5 TYÖHARJOITTELU VETSKARI-PROJEKTISSA – KETÄ VARTEN?

2009 helmikuussa aloitin työharjoittelun Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitossa Vetskari-projektissa. Heiltä oli tullut koululle pyyntö, josko joku opiskelijoista voisi tulla vetämään draamallista toimintaa nuorille (12-18-vuotiaat), joiden vanhemmat olivat eronneet. He halusivat saada tietoa siitä, miten nuoret kokevat eron ja siihen liittyvät asiat. Viestissä mainittiin heillä olevan nuorten ryhmän valmiina ja tilat joita voi käyttää. Otin yhteyttä yhteyshenkilöihin ja sovimme tapaamisen.

Tapaamisessa kävi ilmi, ettei heillä ollutkaan tiloja eikä nuoria joille draamaa voisi vetää, mutta heillä olisi kyllä ideoita mistä näitä löytää. Otin paikan vastaan, vaikka epäilykset heräsivät jo ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen. Työharjoitteluni Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitossa kesti syyskuuhun 2009 asti. Tämän aikana sain toteutetuksi vain yhden työpajan.

5.1 Draamaryhmä

Avioero kiinnosti minua aiheena. Itsekin avioeron varhaisnuoruudessa läpikäyneenä, minua kiinnosti varsinkin nuorten kokemukset aiheesta. Projektityöntekijät olivat käyttäneet toiminnallisia menetelmiä vetämässään nuorten ryhmissä ja halusivat aihetta tutkittavan nyt draaman keinoin. Heillä oli myös toiveena, että jonkinlainen esitys tulostuisi lopuksi. Rupesin suunnittelemaan draamaryhmää, johon kutsuisin nuoria julisteiden ja sähköpostiviestien avulla. Kävisin myös nuorisotaloilla ja kouluissa kertomassa ryhmästä. Suunnittelin kymmenen kerran kokonaisuuden, jonka aikana valmistuisi aiheen pohdintojen pohjalta jonkinlainen esityksellinen demonstraatio.

Ensin oli löydettävä tila, jossa draamaryhmää voisi vetää ja jossa se olisi mielekästä. Tilan oli myös markkinoinnin kannalta olennaista olla selvillä. Projektityöntekijät ehdottivat erästä nuorisotilaa. Soitin sinne ja sain selville mahdollisen tilan olevan pieni huone, jonne mahtui maksimissaan kymmenen ihmistä. Tämän lisäksi tila menisi toukokuun alussa remonttiin, jolloin tilaa ei voisi enää käyttää. Jouduin torjumaan tilan ensinnäkin sen ahtauden vuoksi ja toisekseen remontin takia. Suunnittelemani draamaryhmä kokoontuisi kymmenen kertaa ja kokoontumiset jatkuisivat toukokuun

loppuun asti. Halusin myös sellaisen tilan, jossa voitaisiin niin harjoitella kuin esittääkin mahdollinen esitys.

Itselleni tuli mieleen nuorisotila keskeisellä paikalla, jossa oli myös teatteritila. Otin yhteyttä sinne ja sain tilat ryhmälle. Seuraavaksi oli vuorossa julisteen, esitteiden ja tiedotteen teko ja markkinointi. Teimme näitä projektityöntekijöiden kanssa yhdessä. Minulla oli tunne, että avioero- sanaa ei kannattaisi niinkään korostaa esitteessä. Se voisi nostaa kynnystä tulla mukaan. Halusin myös, että kaikilla nuorilla, joilla oli kiinnostusta asiaan, olisi mahdollisuus tulla mukaan. Pelkäsin, että muuten ryhmä leimaantuisi enemmän terapiaryhmäksi kuin draamaryhmäksi, jos se olisi suljettu joiltakin kiinnostuneilta pois. Itselleni oli toisarvoista valmistuuko ryhmän aikana esitystä ulospäin, se mitä prosessin sisällä tapahtuisi, kiinnosti minua. Tieto esityksestä tieto kuitenkin haluttiin julisteeseen laittaa.

Juliste oli valmis ja lähdin levittämään sitä mm. lähialueiden peruskouluihin ja nuorisotiloihin. Kohderyhmänä oli 12-15-vuotiaat eli peruskouluikäiset. Soitin ja lähetin sähköpostia kouluihin ja pyysin saada tulla esittelemään draamaryhmääni sopivaan rakoon opetuksessa. Pyyntöni hylättiin. Syynä oli kevät ja kiire.

Huomasin olevani pulassa. Draamaryhmän alkuun oli vain muutama päivä ja ilmoittautumisia draamaryhmään ei ollut tullut lainkaan. Oli pakko luottaa siihen, että nuoria tulee paikalle ilman ennakoilmoittautumista.

Podin osallistujakatoon vaikuttavia tekijöitä päiväkirjassani.

1. Nuorten ikä. 12-15-vuotiaat ovat kaikkein vaikein ikäryhmä saada ryhtymään mihinkään. Kehossa ja mielessä tapahtuu muutenkin niin paljon, että välttää kaikkea ylimääräistä mistä voi olla vaivaa tai mistä voi tulla tunnekuohuja. Tuossa iässä on paljon sisäistettävää yhtä aikaa.

Jos elämää mullistaa vielä vanhempien ero kaiken muun lisäksi, on hajoamisen edellytykset valmiina. Ja sitten vielä se kummallinen tuhoisa ajatus yhteiskunnassamme siitä, että yksin pitää selvitä ja yksin pitää pärjätä. Ei ole hyväksyttävää pyytää apua. Ei ole hyväksyttävää olla heikko.

Mikä siinä on niin hienoa, että yksin pitää olla? Mitä sillä saavutetaan?

2. Vanhempien ero. Avioero. Noiden sanojen mainitseminen kavahduttaa nuoria. Sanojen sisään on kytkeytynyt niin paljon häpeää, pelkoa, epävarmuutta, huonoa omaatuntoa.

Mieluummin työnnetään sanat ja merkitykset pois ja taka-alalle kuin otetaan ne käsittelyyn ja ajatuksiin.

3. *Vanhemmat. Ajatukset siitä, että oma lapsi menee johonkin draamaryhmään ja kertoo siellä, että mitä perheessään tapahtuu, ei varmasti aina houkuttele. "Meidän perheen asioita ei kukaan ulkopuolinen tule ronkkimaan"*

4. *Esitys. Jos aihe on jo rankka, voi tieto aiheesta tehtävästä esityksestä olla vielä rankempi. "Jos menen draamaryhmään, joudun esiintymään ja vielä esittämään esityksen vaikeasta aiheesta", "joudun naurunalaiseksi", "draamaryhmä on sama kuin terapiaryhmä tai eroryhmä".*

(Työharjoittelupäiväkirja, 2009.)

Ensimmäisellä kerralla paikalle saapui yksi osallistuja. Tilanne oli vaikea ja en tiennyt mitä tehdä. Odotimme jonkun aikaa josko muita tulisi ja juttelimme niitä näitä. Vähän ajan kuluttua minun oli pakko perua ryhmän kerta. Tein osallistujalle selväksi kuinka tärkeää oli, että hän oli tullut paikalle ja, että ilmoittaisin seuraavan viikon kuluessa miten ryhmän käy. Olimme päättäneen projektityöntekijöiden kanssa, että vaikka ensimmäistä kertaa ei voisi pitää, jatkaisimme yrittämistä vielä toisen kerran ajan. Olin myös ajatellut vaihtoehtoja jos draamaryhmä ei toteutuisi. Olin ehdottanut, että suunnittelisin lyhyemmän, muutaman tunnin pituisen työpajan, jota vietäisiin nuorisotaloille. Ajattelin, että jos nuoret eivät tule minun luokseni, minä menen heidän luokseen.

Oli toisen draamaryhmäkerran aika. Menin taas nuorisotalolle odottamaan osallistujia. En ollut enää olenkaan luottavainen ryhmän onnistumisen suhteen ja olin jo valmistautunut siihen, ettei ketään tulisi tälläkään kerralla paikalle. Ei tullutkaan. Ryhmä oli täten peruttu. Myöhemmin samana päivänä tosin soitti yksi, joka oli ilmoituksen nähnyt ja kysyi saako vielä tulla ryhmään mukaan. Oli pakko vastata, että ryhmä oli peruttu. Tuntui todella pahalta. Otin hänen yhteystietonsa ylös ja lupasin ilmoittaa tulevasta vastaavasta toiminnasta.

5.2 Kiertävä työpajakonsepti nuorisotaloille

Rupesin suunnittelemaan työpajaa, joka olisi aihelehtöinen. Aiheena olisi edelleen avioero, mutta nyt korostaisin vielä enemmän sitä, että kuka tahansa saisi osallistua. Sovin ensimmäisen työpajakerran nuorisotalolle, jossa en ollut itse vielä vierailut, mutta projektityöntekijät olivat olleet tekemässä siellä jotain.

Suunnitelmissani oli, että olisin mennyt joko aiempänä päivänä tai muutamaa tuntia aiemmin nuorisotalolle "oleskelemaan". Tämän tarkoituksena oli se, että nuoret

tottuisivat minuun ja en olisi aivan vieras heille työpajan alkaessa. En päässyt paikalle niin aikaisin kuin olisin halunnut, mutta hieman kuitenkin. Istuskelin nuorten kanssa ja pelasin korttia. Ehdottelin heille työpajaan mukaan tulemistä. He eivät tuntuneet suostuvaisilta. Olo oli toivoton.

Yksi tyttö oli tullut ilmoituksen perusteella paikalle ja pyysin häntä menemään jo valmiiksi saliin. Yritin kaikin keinoin saada muita nuoria mukaan, mutten onnistunut. Päätin, että vaikka työpajaa ei saataisi aikaiseksi, en lähetä varta vasten tullutta tyttöä kotiin, vaan olen hänen kanssaan ja vaikka vain juttelen. Olin varannut houkuttimeksi herkkuja saliin, joita työpajaan osallistujat saisivat syödä. Nyt söimme tytön kanssa mahan täydeltä herkkuja ja puhuimme vähän avioerosta ja kaikista muista hänen elämäänsä liittyvistä asioista. Teimme myös muutamia improvisaatioon ja kehotietoisuuteen liittyviä harjoituksia. Olin tytön kanssa niin kauan, kunnes hänen vanhempansa tulivat häntä hakemaan. Kerran jälkeen en ollut pettynyt. Huomasin, että tyttö tarvitsi juuri tuollaista rentoa olemista ja kerta oli ollut hyödyllinen.

Olin sopinut myös toisen nuorisotalon kanssa työpajasta. Tämä olisi viimeinen yritys vetää draamallista toimintaa ennen kesälomaa. Saavuin nuorisotalolle tuntia aikaisemmin, tavoitteenani lämmittää nuoria suostumaan mukaan työpajaan. Aluksi yleinen suhtautuminen työpajaan vaikutti samalta kuin edellisessäkin paikassa ja valmistaudun taas työpajan perumiseen. Yllättäen yksi tyttö lämpeni ajatukselle ja pian olikin ryhmä nuoria edessäni odottamassa työpajan alkua! Olin innoissani. Nyt saisin vihdoinkin tehdä sitä, mitä tulin työharjoitteluun alunperin tekemään.

Työpajan rakenne oli forumteatterityyppinen. Ensin pohdimme aihetta yhdessä, josta jatkoimme pienten kohtausten tekemiseen, jotka osallistujat pienryhmissä itse valmistivat. Kohtausten tuli loppua ratkaisemattomaan konfliktitilanteeseen. Kohtausten jälkeen pohdimme niitä ja koetimme erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Teemoja joiden ympärille kohtaukset rakentuivat, ja joita keskusteluissa nousi esille, oli muun muassa itsemurha, väkivalta, riita, ahdistus, suru, mies ja nainen, masennus, itku, yksinäisyys, kummalle lapset, särkynyt sydän, pettäminen ja vieraissa olo (Työharjoittelupäiväkirja, 2009).

Nautin suuresti työpajan vetämisestä ja nuoret uskalsivat rohkeasti puhua aiheesta. Jäin hyvillä mielin kesälomalle. Sovimme henkilökunnan kanssa, että yrittäisimme vielä syksyn alussa tehdä nuorten kanssa jotain.

Syksyllä soitin taas samalle nuorisotalolle, jossa edellisen työpajan vedin. Suunnitelmani oli vetää jatkotyöpaja edelliseen, joskin niin, että myös uudet halukkaat voisivat tulla mukaan. Yhteyshenkilö kertoi tilanteen muuttuneen viime keväästä. Nuoria kävi nuorisotalolla nyt paljon enemmän ja yhtä tilaa oli mahdoton rauhoittaa työpajaa varten. Ajattelin tehtäväkuvaani työharjoittelussa: saada tietoa nuorilta siitä miten he kokevat avioeron ja siihen liittyvät asiat. Ehdotin projektityöntekijöille, josko vain menisin haastattelemaan nuoria ja litteroisin haastatteluista saamani tiedot heille käytettäväksi materiaaliksi työssään. Tämä oli heidän mielestään olosuhteisiin nähden hyvä idea.

Menin nuorisotalolle ja keräsin nuoria pienryhmissä pieneen tilaan, jossa sain haastatella heitä. Nuoret lähtivät mielellään mukaan varsinkin kun kerroin heidän saavan karkkia ja sipsejä palkaksi. Haastattelin yhteensä yhdeksäätoista 14-19-vuotiasta nuorta. Aihe tuntui olevan hieman vaivaannuttava ja naureskelua oli haastattelujen alussa paljon. Sen sijaan, että olisin heitä kieltänyt nauramasta, annoin heidän nauraa ja kysyin vain mikä naurattaa. Yritin välttää tuomitsevaa äänensävyä. Nuoret rauhoittuivat nopeasti ja kertoivat yllättävän avoimesti ajatuksiaan aiheesta ja kokemuksistaan avioeroon liittyen. Väkivalta, yksinäisyys, kavereiden tuki ja helpotus olivat yleisiä teemoja haastatteluissa. Työharjoitteluni Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitossa oli päättynyt.

5.3 Pohdintaa

Kohtaisin työharjoitteluni aikana suunnattoman paljon vastustusta. Usko itseen ja omaan ammattitaitoon oli koetuksella päivästä toiseen. Tuntui, että aihe oli niin kipeä, että myös aikuisilla oli yllättävän iso vastustus asiaa kohtaan. Laura Mannila kirjoittaa vastustukseen liittyvän paljon informaatiota ja energiaa. Vastustusta syntyy tilanteissa, joissa jotain uhkaavaa on nousemassa pintaan. Sitä syntyy kun ollaan lähestymässä kuumaa, latautunutta aluetta - aluetta jolla on merkitystä. (Mannila 2009, 33.)

Työpäiväkirjassani pohdin asiaa:

Miksi yritän tehdä tätä kun tuntuu ettei ketään ei kiinnosta, eikä kukaan ole valmis ottamaan tätä vastaan? Ei nuoret, ei vanhemmat, eikä edes nuoriso-ohjaajat, ammattilaiset. Miksi siitä pitää niin totaalisesti vaieta? Miltä nuoria loppujen lopuksi suojellaan? Vai suojelevatko aikuiset vain itseään? Kysymykset nousivat pintaan. On rankkaa kestää tyrmätyksi tuleminen ja oman ammattitaidon ja persoonan kyseenalaistaminen. Mutta se kuuluu tähän ammattiin.

(Työharjoittelupäiväkirja, 2009.)

Kaikki energiani meni nuorten haalimiseen enkä ehtinyt paljoa miettiä, onko minulla valmiuksia draamaryhmän tai työpajan vetämiseen. Tilanteessani minun oli pakko luottaa taitoihini. Jos ollaan noin kipeän ja vaietun asian kanssa tekemisissä ja vaikka aihe olisi kevyempikin, on itsensä muille tutuksi tekeminen ensiarvoisen tärkeää. Jotta draamalliseen toimintaan olisi mahdollista, on osallistujilla oltava jonkintasoinen luottamus ohjaajaan ja toisiinsa.

Laura Mannila puhuu kirjassaan siitä, miten tärkeää on ohjaajan tiedostaa omat prosessit ja tunteet käsiteltävää aihetta kohtaan. Hän painottaa, että ohjaajan on tärkeää olla tietoinen omasta kehostaan, aistimuksistaan, asenteistaan ja tunteistaan, jotta kykenee vastaanottamaan sen mitä osallistujissa tapahtuu. (Mannila 2009, 54.)

Tunsin, että olin sinut itseni kansaa ja olin avoin aiheen suhteen. Itselläni ei ollut luurankoja kaapissa. En ainakaan tiedostanut niitä. Olin tehnyt esivalmisteluja tutkimalla avioerotilastoja ja muuta materiaalia aiheeseen liittyen. Olin myös keskustellut projektityöntekijöiden kanssa aiheesta. Ennen draamaryhmää jännitti hieman se, mitä nuorilta saattaisi lähteä purkautumaan ja miten pystyisin ottamaan sen vastaan. Uskoin kuitenkin omaan tilanteenhallintakykyyni ja empaattisuuten tajuuni. Tunsin vetäjänä olevani niin valmis kuin vain pystyin olemaan.

Sinisilmäinen olin sen suhteen, että nuoret vain ryntäisivät luokseni ja antaisivat kaikkensa. En osannut kuvitellakaan miten korkeat muurit nuorilla oli kohtaamisen ja itsensä avaamisen suhteen. Myös nuorten kanssa työskentelevistä aikuisista ajattelin liikoja. Odotin heidän tarjoavan apuaan ja vievän asiaani kanssani eteenpäin. Kohtasin kuitenkin välinpitämättömyyttä ja ajattelua siitä, etteivät he halua sekaantua asiaan. Tämä oli ehkä suurin hämmästys työharjoitteluni aikana. Huomasin, että ennen kuin pääsisin nuorten kanssa tekemisiin, pitää minun ensin päästä aikuisten ohi ja se ei ollut helppoa.

Heräsi ajatus myös siitä, kuinka paljon nuoret itse asiassa tarvitsevat tällaista toimintaa? Onko tämä heille hyödyksi vai onko tämä enemmän aikuisten tarpeen tyydyttämistä. Jos avioero on nuoren elämässä tuore tapahtuma, ei sitä välttämättä osaa tai pysty vielä käsittelemään. Eikä kokemuksen auki penkominen välttämättä paranna asiaa, vaan voi jopa huonontaa tilannetta. Annukka Håkämies puhuu artikkelissaan myös draaman haitallisista vaikutuksista:

Ovatpa draamatyöskentelyn tavoitteet mitkä tahansa, draama mahdollistaa osallistujille erilaisten tunteiden kokemisen. Pahimmillaan fiktiivisestikin herätetyt tunnekokemukset voivat toimia syviä uskomuksia vahvistavina. Ne voivat esimerkiksi voimistaa pelkojen kautta syntyneitä ja juurtuneita käsityksiä ihmisten eriarvoisuudesta. Ne voivat synnyttää omakohtaisesti tulkittuja, vääriä muistikuvia menneisyyden traumaattisista kokemuksista.
(Häkämies 2005, 146.)

Draama ei välttämättä aina ole voimaannuttavaa. Tähän ajatukseen heräsin työharjoittelun aikana.

6 TEATTERIA DEVISINGIN AVULLA – HENKILÖKOHTAISESTA JULKISEKSI

Vuonna 2009 syksyllä ohjasin oman taiteellisen lopputyöni nimeltä *Mitä kuuluu?* Halusin koettaa devising- työtapaa joka merkitsee esityksen työstämistä ryhmälähtöisesti. Tätä työtapaa kuvataan vastakkaisena tekstistä lähtevälle niin sanotulle perinteiselle tavalle tehdä teatteria. Esitystä voidaan lähteä työstämään monin tavoin esimerkiksi aiheen, mielikuvan tai lehtiartikkelin pohjalta. (Ventola 2005, 81.)

En prosessin alussa ollut itsekään varma työtavasta, jolla tulisin esityksen tekemään. Tiesin vain, etten halunnut tehdä tekstistä lähtevää esitystä vaan, että ryhmä tuottaisi materiaalia improvisaatioiden ja itse kirjoittamiensa tekstien pohjalta. Halusin laajentaa työryhmän rooleja siten, että myös valosuunnittelija, äänisuunnittelija, lavastaja ja tuottaja tuottavat tekstiä ja esiintyvät esityksessä. Ventola kirjoittaa, että taiteellisten tehtävänkuvien laajentuminen on ominaista devising- työtavalle (Ventola 2005, 81).

Olin kyllästynyt aikaisemmissa produktioissa toimiessani jaotteluun, jossa tekninen työryhmä on erikseen ja näyttelijät erikseen. Halusin saada kaikki prosessiin tasa-arvoisesti mukaan, koska itselleni prosessin merkitys oli myös suuri, ei vain lopputulos. Aihe, josta halusin esityksen kertovan oli nuoren aikuisen arki ja siihen liittyen myös paineet, joita nuorella/ nuorella aikuisella ilmenee ja mistä ne johtuvat. Halusin esityksellä herätellä ihmisiä arvostamaan omaa arkeaan ja piristää sitä erilaisilla katsantotavoilla. Halusin tuoda arjen lavalle, tosin tyylliteltynä.

Työryhmää mietin kauan, noin vuoden. Halusin näyttelijöiden olevan toisilleen jokseenkin tuntemattomia ja kokemattomia lavalla, jotta he voisivat oppia uutta toisistaan ja myös itsestään. Halusin, ettei sosiaalisia rooleja olisi ennalta määrätty. Mietin aluksi ottavani vain kaksi näyttelijää, mutta päädyin valitsemaan kolme. Kolme tuntui turvallisemmalta vaihtoehdolta. Valitsin viimein näyttelijät, joissa itse näin jonkinlaista kiinnostavaa ominaislaatua. Teknistä työryhmää kasasin vielä näyttelijävalintojen jälkeen. Heidän tuli olla avoimia ja valmiita kokeilemaan uusia asioita ja uusia rooleja produktion sisällä.

Pitkien harkintojen jälkeen työryhmä oli kasassa, joskin yksi kolmesta näyttelijästäni joutui vetäytymään produktiosta ymmärrettävistä syistä. En jäänyt murehtimaan tätä, vaan pidin työryhmän sellaisena kuin se oli.

Kesän aikana työryhmä oli kasassa. Pidin ensimmäisen tapaamisen jo kesällä, jotta syksyllä kun aloittaisimme työskentelyn, ei työryhmä olisi toisilleen ihan tuntematon. Ensimmäisellä kerralla tutustuimme toisiimme ja vietimme aikaa yhdessä. Kerta oli mukava ja työryhmäläiset tulivat hienosti toimeen keskenään.

Pidin myös toisen tapaamisen alkusyksystä, jolloin tarkoituksenani oli saada jo materiaalia ryhmältä ja tietoa siitä minkälainen tyyli heillä on kirjoittaa. Kutsuin koko työryhmän Linnanmäelle huvipuistoon. Annoin jokaiselle laitelipun ja he saivat valita itse mihin laitteeseen he lippunsa käyttävät. Tämän jälkeen annoin tehtäväksi kirjoittaa miltä laitteessa käynti tuntui. Kaikki kirjoittivat kokemuksensa paperille paikan päällä.

6.1 Harjoituskauden ensimmäinen osa: materiaalin luominen

Aloitimme reilun kahden kuukauden harjoituskauden syyskuun lopussa. Ensimmäisellä kerralla mukana oli kaikki työryhmän jäsenet. Kävimme läpi tekemääni harjoitusaikataulua ja kävi ilmi, että varsinkin harjoituskauden loppupuolella työryhmäläisillä oli paljon menoja, jotka menisivät harjoitusten päälle. Tämä hiukan huolestutti, mutta uskoin silti harjoituksia olevan tarpeeksi. Jokaisella oli puheenvuoro siitä, miten käsitti oman työroolinsa tässä produktiossa. Tekniikalta ja tuottajalta kysyin lisäksi, mitä he ajattelivat, jos he myös esiintyisivät ja tuottaisivat prosessin aikana materiaalia esitykseen. Kaikki suostuivat työroolien laajentamiseen. Puhuin myös omasta roolistani ohjaajana ja työtavasta, jolla esitys tehtäisiin. Kerroin, että jokaisen epävarmuuden sietokykyä tulnaisiin koettelemaan, ja että sen tunteminen olisi luonnollista.

Olin jakanut harjoituskauden kahteen osaan. Ensimmäisen kuukauden työskentelin näyttelijöiden kanssa yhdessä ja pidin harjoitusten ulkopuolella muiden työryhmäläisten kanssa muutamia päivitys- ja suunnittelupalavereja.

Pääpiirteittäin rakensin tuntisuunnitelmat alla olevan kaaren mukaan:

Ensin ryhmäytytys.

Toiseksi totuttelua lavalla oloon, ensin minun silmien edessä, sitten toistensa, sitten muun työryhmän.

Kolmanneksi totuttelua omaan ja toistensa fyysiseen ilmaisuun.

Neljänneksi totuttelua improvisaatioon, kontaktiin ja läsnäoloon.

Viidenneksi hetkessä kirjoittamista.

Kuudenneksi erilaisten hahmojen ottamista itseensä.

Seitsemänneksi taitoa osata nauraa itselleen.

(Mitä kuuluu? - työpäiväkirja, 2009.)

Etukäteen jännitti hiukan, koska olin valinnut näyttelijät, joilla oli keskenään hyvin erilaiset rytmit. Toinen oli rytmiltään hitaampi ja pohdiskelevampi ja toinen nopeampi ja toimintaan painottava. Tämä osoittautui kuitenkin vain hyväksi asiaksi. Näyttelijät täydensivät toisiaan ja työskentely heidän kanssaan oli helppoa.

Treeneihin suunnittelin jokaiselle kerralle tuntisuunnitelman. Tähän meni yllättävän paljon aikaa alussa. Koulussa olin oppinut paljon harjoitteita, joita voi tehdä isomman ryhmän kanssa. Nyt kun oli kaksi näyttelijää, jouduin soveltamaan oppimiani taitoja.

Itselläni oli kuitenkin tarve pukea treenit erilaisten draamallisten ja näyttelijäntyyllisten harjoitteiden sisään, se oli minulle ohjaajana sopiva tapa toimia.

Treenit olivat raskaita. Kun oli vain kaksi näyttelijää ja ohjaaja, kaikkien täytyi olla läsnä sataprosenttisesti. Käytin materiaalin saamisen ja tallentamisen apuna kirjoituspaperia ja kyniä, ääninauhuria ja videokameraa. Nopeasti saimme paljon aikaan. Se ei tuntunut mitenkään puurtamiselta vaan tunnelma oli pääpiirteissään rento ja avoin. Tuntui, että näyttelijät luottivat minuun ja toisiinsa.

Harjoituskauden puoliväliä lähestyttäessä, huomasin epätietoisuudessa olemisen rupeavan rasittamaan työryhmää. Kasassa oli hyvä määrä materiaalia ja kohtausraakileita, mutta mitään ei oltu vielä päätetty tai lyöty lukkoon. Alkoi tulla kyselyitä esityksen rakenteesta ja rungosta. Huomasin myös itselläni olevan pientä ahdistusta siitä, että asiat on levällään. Luotin kuitenkin intuitiooni siitä, että kaikki loksahda pian paikoilleen.

Pieta Koskenniemi puhuu kirjassaan taiteen prosessien jakamisesta karkeasti kahteen pääkategoriaan, jotka ovat jo tunnetun varioiminen ja esittäminen eri näkökulmista tai tuntemattoman hahmottaminen. Hän huomauttaa, että tämä jako on hyvin karkea ja molemmat sisältyvät toisiinsa, mutta painopiste on jommassakummassa. Hän kuvailee jälkimmäistä kategoriaa kirjassaan *Osallistava teatteri Devising ja muita merkillisyyksiä*: ”Olemattoman, kätkeyn tai piilossa olevan hahmottamisessa voi kulkea kahta tietä: käyttää tuttuja ilmaisun muotoja vangitsemaan tuntematonta, tai antautua hahmottomuuteen ja toivoa, että se, mikä on tuloillaan, synnyttää oman muotonsa” (Koskenniemi 2007, 22.)

Omassa ohjauksessani luulin aluksi voivani käyttää tuttuja muotoja esityksen luomisen apuna, mutta pian tuli vastaan vaihe, jossa jo oppimani harjoitteet ja menetelmät loppuivat tai eivät palvelleet suuntaa johon halusin prosessia viedä. Niinpä jouduin tai paremminkin sain tilaisuuden soveltaa taitojani ja keksiä sopivia variaatioita jo tuntemieni harjoitteiden pohjalta. Viimeistään tässä vaiheessa tajusin, ettei tälle työtavalle olisi valmista kaavaa minkä mukaan voisi kulkea ja sitä ei myöskään koskaan tulisi olemaan. Prosessi olisi aina ryhmänsä näköinen.

6.2 Harjoituskauden toinen osa: kohti esityksellistä muotoa

Alkoi toinen osa harjoituskautta, jolloin työryhmä yhdistyi ja materiaalia ruvettiin työstämään esitysmuotoon. Tämä vaihe prosessia oli erityisen vaikea minulle ohjaajana. Piti ruveta tekemään päätöksiä mitä materiaalista jätetään esitykseen, mitä ei ja luoda esityksen runko, jotta työskentelyssä päästäisiin eteenpäin. Luottamus omaan visioon oli koetuksella. Sain kuitenkin rungon tehtyä, vaikka joitain aukkoja vielä oli. Tämä oli helpotus koko työryhmälle.

Rupesimme asemoimaan kohtauksia lavalle, jotta valosuunnittelija pääsisi luomaan valotilantilanteita. Lavastuksen kanssa oli vielä päätettäviä asioita ja nämä päätökset lyötiin lukkoon vain hetkeä ennen ensi-iltaa. Lavastaja ei ollut työskennellyt devising-työtavalla ennen ja koki haasteelliseksi luoda lavastusta esitykseen, josta ei tiennyt harjoituskauden alussa vielä mitään. Olimme puhuneet keväällä lavastajan kanssa, että näyttelijöiden asemointi tehdään lavastuksen mukaan ja, että kohtaukset mukautetaan lavalla olevaan lavastukseen. Lavastusideakin oli jo valmiina keväällä, mutta budjetillisista syistä lavastaja joutui hylkäämään idean. Loppujen lopuksi monien eri variaatioiden jälkeen löytyi ratkaisu ja lavastus päästiin toteuttamaan.

Harjoittelimme vielä muutamina päivinä, jolloin kaikki eivät päässeet paikalle, näyttelijöiden kanssa keskenämme. Tuntui, että jotakin oli vialla, mutten osannut paikallistaa mikä se oli. Laura Mannila puhuu kirjassaan *Esiintyjä, ohjaaja, esityksen kehopsykoterapian valossa* vastustuksesta. Hän kertoo vastustuksen ilmenevän lukuisissa muodoissa kuten haluttomuutena, jähmeytenä, myöhästelynä, sairasteluna, poissaolevuutena, opitun tekstin tai koreografian unohtamisena (Mannila 2009,30). Huomasin edellä mainittuja asioita tapahtuvan. Eräiden harjoitusten jälkeen tuli ilmi näyttelijöissä herännyt ahdistus. He kertoivat olevansa ahdistuneita, koska tekstit joita he esittivät, olivat niin henkilökohtaisia ja hiomattomia. He tunsivat olevansa liian paljaita yleisön edessä. Roolin suoja ei ollut.

Mannila selittää, että vastustus suoja ihmisiä ahdistukselta. Hän kertoo, että varsinkin esittävässä taiteessa se tulkitaan usein laiskuudeksi, ammattitaidottomuudeksi tai motivaation puutteeksi. Siitä usein rangaistaan tai sitä yritetään työntää pois. Hän kuvailee vastustuksen suojaavan liian epämiellyttäviä tunnekokemuksia ja estää ahdistusta herättäviä tunteita nousemasta pintaan. (Mannila 2009, 32.) Itse jouduin

taistelemaan oman turhautumiseni kanssa asian suhteen. Otin asian ensin itseeni, mutta pääsin pienten taisteluiden jälkeen sen yläpuolelle ja eläydyin itseni sijaan näyttelijöiden tilanteeseen. Mannila painottaa, että vastustukselle kannattaa antaa aikaa ja huomiota, muuten se tulee aina takaisin.

Myöskään vastustuksen läpi puskeminen ei auta. Jos esimerkiksi esiintyjä tekee väkisin, vastustustaan vastaan, hän saattaa kyllä selviytyä tehtävästään, mutta ilmaisussa näkyy pakko ja ilottomuus. Ja ihmiskeho reagoi yleensä niin, että jos se pakotetaan avautumaan nopeasti, se myös sulkeutuu hetken päästä yhtä nopeasti ja yhä tiukemmin.
(Laura Mannila 2009, 33.)

Päätin keskustelun jälkeen, että järjestäisin molemmille yksityistreenit, jossa yrittäisin etäännyttää heidän hahmojaan, jotta he saisivat selvyuden siitä, että he eivät ole omana itsenään lavalla vaan niin sanotusti esittäisivät omaa itseään. Itse pidin siitä miten näyttelijät toimivat ja olivat lavalla, mutta jotakin piti tilanteelle tehdä, jotta näyttelijöille tulisi helpompi olo. Annukka Häkämies puhuu artikkelissaan *Tunteet - portti arvomaailmaamme draamatyöskentelyssä*, siitä miten haavoittuvuuden tunteita saattaa ilmetä draamatyöskentelyssä, jossa elämyksellisyys ja tunnevaltaisuus on voimakasta, varsinkin silloin jos lähtökohtana on osallistujien omat kokemukset. Tällöin etäännyttäminen, esimerkiksi yhdessä rakennetut roolihahmot, voi auttaa osallistujaa tarkastelemaan hahmoaan kauempaa. Etäännyttämisen tuloksena voi olla rohkeampi omien tunteiden ja ajatusten projisointi ja tarkastelu. (Häkämies 2005, 149-150)

Yksityisharjoituksissa otimme pätkiä heidän monologeistaan ja teimme niitä eri tavalla kuin siihen asti. Näyttelijät koettivat esittää monologeja voimakkaiden karrikoidujen tunnetilojen kautta. Painotin tunnetilojen ilmenevän nimenomaan teknisesti, fyysisen ilmaisun ja äänenkäytön kautta. Halusin tällä saada näyttelijät nauramaan omalle hahmolleen ja huomaavan mistä hahmo alkaa ja oma "siviiliminä" loppuu.

Nämä harjoitukset tuntuivat puhdistavan ilmaa. Näyttelijöillä oli helpompi olla. Tämänkaltaisia harjoituksia olisi pitänyt olla enemmän. Sain palautetta, että epävarmuus kasvoi, kun huomioni ohjaajana keskittyi enimmäkseen tekniikkaan ja asemointiin lavalla eikä palautetta näyttelijäntyöstä saanut tarpeeksi (Työryhmän kanssa käydyt palautekeskustelut, 2010). Huomasin itsekin, että tekniselle rakentamiselle varaamani aika harjoitusaikataulussa oli riittämätön ja se vei aikaa näyttelijäntyölliseltä hiomiselta.

Esityskausi alkoi joulukuun alussa. Tuntui, että työryhmä oli valmis esittämään *Mitä kuuluu?* - esityksen ja olin itsekin jo halukas näyttämään sen yleisölle. Jokaisella oli työryhmäläisellä oli myös esittävä osa. Tuntui, että olimme vahva ja tiivis ryhmä. Olin tyytyväinen siihen mitä olimme työryhmän kanssa saaneet aikaan. Esitykset menivät hienosti.

6.3 Pohdintaa

Devising- työtavasta opin, että se tarvitsee onnistuakseen aikaa. Myös Pieta Koskenniemi puhuu kirjassaan ajankäytöstä. Kun esityksellä ei ole etukäteen raamitettua ja jäseneltyä esitysluonnosta sen synnyttäminen on hitaampaa. Harjoitusaika voi olla lyhempi jos esitystä ei toisteta useampia kertoja tai jos tehdään avoin esitys, jossa on yleisölle vuorovaikutteisia osia. (Koskenniemi 2007, 21.) *Mitä kuuluu?* - esityksessä oli muutamia vuorovaikutteisia kohtauksia yleisön kanssa, mutta suurin osa kohtauksista oli loppuun suunniteltuja. Kuitenkin koin, että tuo kahden kuukauden harjoitusaika oli riittävä esityksen luomiseen kun teemat ja aihe, joita tultaisiin käsittelemään olivat jo tiedossa ennen harjoituskauden alkua.

Opin, että Devising- työtapa vaatii ohjaajalta kykyä sietää epävarmuutta ja tunnetta, jossa ei tiedä mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Annukka Häkämies puhuu artikkelissaan luovasta tilasta, jossa draama toimii parhaiten. Luovassa tilassa on sopivasti kaaosta ja kontrollia, autenttisuutta ja rohkeutta vaativa ilmapiiri. Ohjaajan on annettava osallistujille tilaa olla ajoittaisessa kaaoksessa, mutta samaan aikaan hänen on luotava ilmapiiri, jossa osallistujat voivat luottaa ohjaajan kykyyn johdattaa heidät sieltä pois. Ohjaajan on tiedostettava rajat joiden sisällä toimia. Näin voi osallistuja antautua kaaokselle ja sitä kautta hetkelliselle itsensä unohtamiselle. He voivat antaa tilanteen ja tunteiden hallinnan ohjaajan käsiin. (Häkämies 2005, 148-149.)

Ohjaajana minulla oli tietoinen rooli päällä. Kun oltiin epävarmoilla vesillä, halusin näyttäytyä rauhallisena ja luotettavana johtajahahmona. Vaikka välillä oli itsellenikin turhautunut ja epätoivoa lähentelevä olo, en antanut sen näkyä. Pidin itseni kasassa, jolloin muidenkin oli se helpompi tehdä. Sainkin jälkeinpäin palautetta juuri siitä, kanssani oli helppo työskennellä, koska olin luotettava, selkeä ja pidin homman kasassa (Työryhmän kanssa käydyt palautekeskustelut, 2010).

Olin jo etukäteen yrittänyt varautua siihen, että epävarmuuden sietokyky tulisi olemaan koetuksella, devising- työtappaa käytettäessä. Epävarmuutta ilmeni myös, koska itse kokeilin ylipäänsä ns. taiteellista ohjaamista ensimmäisen kerran ja työryhmässä oli muutamia, jotka myös kokeilivat omaa työrooliaan ensimmäistä kertaa. Epävarmuuden tunteeseen auttoi ajatus siitä, että kaikki työryhmässä seisovat tämän produktion takana ja luottivat toisiinsa.

Teatteri on ryhmätyötä ja ryhmätyö vaatii luottamusta. Etenkin kun teatterissa on usein pystyttävä olemaan henkisesti auki ja heittäytymään. Tällöin on pystyttävä luottamaan siihen, että ainakin työryhmäsi seisoo sinun puolellasi, tapahtui mitä tapahtui.

(Haastatteluvastaus, 2010.)

Ohjaajana minun oli myös pakko luottaa omiin kykyihini päätösten tekemisessä, pääni sisäiseen visioon. Osan ohjauksellisista ratkaisuista tein täysin intuitiivisesti.

Kokemuksesta jäi oppi siitä, miten tärkeää on muistaa kysyä ja sanallistaa muiden kokemuksia ja tunteita. Monet mietityttävät asiat työryhmäläisillä purkaantuivat vasta kun turhautuminen asian suhteen oli kasvanut suureksi. Tärkeää olisi pitää purkuhetki säännöllisesti ja se on ohjaajan vastuulla. Puruille on hyvä löytää aikaa, koska tuhot ilman niitä voivat olla suuret. Yksi haastatteluun vastanneista painotti, että on hyvä tunnistaa uupumisen merkkejä ja pitää huolta siitä, että ryhmäläisillä on mahdollisuus purkaa auki se, jos tuntuu siltä, ettei jaksamien riitä. Toinen vastaaja oli huomannut yhteisten kahvi- ja juttuhetkien parantavan harjoitusten dynamiikkaa ja näyttelijöiden motivaatiota kun he olivat uupuneita. (Haastatteluvastauksia, 2010.)

Devising- työtappo on mielenkiintoinen tapa tehdä teatteria ja tulen varmasti tekemään samankaltaisilla menetelmillä myös tulevaisuudessa töitä. Työryhmän ja prosessin merkitys on suuri ja lopputulos on vain yksi osa prosessia.

7 LOPUKSI

Olen keskittynyt opinnäytetyössäni haasteisiin, joita teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä voi ilmetä. Niitä on paljon ja niitä tulee työn pioneeri-luonteen takia kokoajan lisää.

Haasteita ja kysymyksiä, joita tässä opinnäytetyössä nousi esille oli ensimmäisessä kappaleessa tilan merkitys, draamaan käytettävän ajan puute ja liian iso ryhmä verrattuna käytettävään aikaan, ongelmien väistäminen ennemmin kuin siihen tarttuminen tilanteen pakosta.

Toisessa kappaleessa ilmeni ristiriita sen suhteen mihin kaikkeen teatteri-ilmaisun ohjaajalla on valmiudet ja mihin ne loppuvat. Draaman menetelmät voivat olla hyvin voimakkaasti vaikuttavia, joten kokematon vetäjä ei välttämättä hallitse niitä. Olenko vastuussa kun opetan muiden alojen opiskelijoille draamamenetelmiä ja he ilman riittävää taustatietämystä lähtevät niitä kokeilemaan?

Kolmannessa kappaleessa haasteet liittyivät tilaajan antamaan aiheeseen ja sen haastavuuteen. Haasteena oli myös aiheeseen liittyvä suuri vastustus ja haluttomuus käsitellä sitä ja miten sen yli voi päästä. Nousi myös kysymys, onko draaman keinot aina sovellettavissa kaikkiin tilanteisiin vai voivatko ne joskus vain pahentaa tilannetta?

Neljännessä kappaleessa haasteiksi nousivat devising- työtapaan liittyvän epävarmuuden tunteen sietokyky ja osittainen vastustus sitä kohtaan. Myös roolityöhön liittyvä paljouden tunne ja liiallinen henkilökohtaisuus olivat haasteita, jotka selvitettiin etäännyttämisen avulla. Kappaleessa tuli ilmi myös keskustelun ja purkamisen tärkeys. Niiden arvoa ei pidä vähätellä tai tuloksena saattaa olla hyvin tulehtunut ilmapiiri, jossa ei pysty työskentelemään.

Haastatteluissa haasteiksi koettiin lisäksi omista oikeuksista kiinni pitäminen varsinkin palkka-asioista neuvoteltaessa. Myös se, miten teatteri-ilmaisun ohjaajat voivat tehdä hallaa toisilleen suostumalla liian alhaisesti palkattuihin töihin nousi esiin. Kun yksi alentuu epäreiluihin ehtoihin antaa se kuvan, että ammattiryhmäämme voi kohdella noin ja epäreilu kohtelu jatkuu.

Palkka-asioihin liittyviä haaste oli myös se, etteivät tilaajat ymmärrä mistä pyydetty palkka/palkkio koostuu. He ovat valmiita maksamaan vain esityksen, työpajan tai muun vastaavan ajalta palkkaa eivätkä ymmärrä tämän ajan ulkopuolella tapahtuvan harjoittelun ja suunnitteluajan olevan osa työtä.

Haasteeksi koettiin myös se, kun monikaan ulkopuolinen tilaaja ei tiedä mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee. Tämä on aiheuttanut tilanteita, joissa teatteri-ilmaisun ohjaajan oletetaan olevan jonkinlainen ihmeiden tekijä, joka parantaa esimerkiksi tulehtuneen työilmapiirin parissa tunnissa.

Olen silti sitä mieltä, että olen kutsumusammattissa. Haluan tehdä tätä työtä. Olen ylpeä saadessani kutsua itseäni teatteri-ilmaisun ohjaajaksi. Me teemme tärkeää ja tarpeellista työtä. Teatteri ja draama yhdistävät ihmisiä tavalla, jossa kaikki ovat samalla viivalla, samanarvoisina. Teatteri-ilmaisun ohjaaja elvyttää yhteisöjä ja niiden merkitystä tässä maailmassa, jossa yhteisöt hajaantuvat koko ajan pienempiin osiin ja saattavat kuihtua kokonaan pois. Yksilön arvostaminen on noussut yhteisön arvostamisen yläpuolelle. Mielestäni kumpikaan ei ole toista tärkeämpi.

Haasteet, kuten onnistumisetkin, ovat osa työtäni. Opin niistä ja pysyn kehittämään itseni niiden pohjalta. En pelkää haasteita vaan pyrin hyväksymään ne, liittyivät ne sitten tilanteeseen tai omaan itseeni. Myönnän, että minulla on vielä paljon opittavaa, mutta luotan ja uskon siihen, että minulla on perusvalmiudet toimia opiskelemissani ammatissa.

Olen oppinut kantapään kautta kuinka tärkeää vertaistuki on. Meidän ei tarvitse pärjätä yksin. Meillä on oikeus pyytää apua. Se ei ole heikkouden, vaan rohkeuden merkki.

Tätä työtä ei voi tehdä itseään ulkoistaen. Suhtautuen neutraalisti, rutiininomaisesti. Tässä työssä pitää todella olla auki ja valmiina vastaanottamaan voidakseen saada hedelmällisiä tuloksia aikaiseksi.
(työharjoittelupäiväkirja, 2009)

Olen oppinnyt työtäni tehdessä huomannut kasvun, joka itsessäni on tapahtunut viiden vuoden aikana. Kun aloitin koulun, luulin naiivisti olevani jo melkein valmis teatteri-ilmaisun ohjaaja. Nyt viiden vuoden päästä melkein valmiina teatteri-ilmaisun ohjaajana tunnen olevani kesken, mutta täynnä mahdollisuuksia. Olen valmis koettamaan ja samalla myönnän keskeneräisyyteni. Eihän ihminen ole koskaan valmis.

Loppuun haluan laittaa Martti Lindqvistin eettisen ohjeen ensimmäisen osan jota pyrin itsekin noudattamaan.

Ihmisenä olen vastuussa ennen kaikkea itsestäni, omasta hyvinvoinnistani ja tekojeni seurauksista lähimmäisilleni. Ryhtyessäni ihmistoverini auttajaksi olen tietoinen siitä, etten niin tekemällä voi ratkaista henkilökohtaisia ristiriitajani enkä korvata sitä, mitä vaille olen omassa elämässäni. Voin tehdä työtäni vastuullisesti vain osaamiseni ja persoonani määäämissä rajoissa, jotka monin tavoin ovat seurausta siitä elämisen taakasta, mikä osakseni on tullut. Tiedän, etten ole ainoastaan hyvä, eikä auttamiseni ole aina pyyteetöntä. Oma varjoni ihmisenä seuraa minua myös auttamistyössäni. Pyrkimykseni on tehdä varjostani silta autettavani maailmaan eikä lyömäase häntä vastaan.
(Lindqvist 1995, 201)

LÄHTEET

Julkaisut

<<http://www.metropolia.fi/koulutustarjonta/kulttuuriala/esittava-taide/teatteritoiminta/ammattikorkeakoulututkinto/#Ankkuri1>>

Häkämies Annukka 2005. Tunteet-portti arvomaailmaamme draamatyöskentelyssä. Teoksessa Marjo-Riitta Ventola & Micke Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki 2005. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 146-158.

Kettula-Konttas Kirsi 2005. Draamaa metsäekonomian ja markkinoinnin opetuksessa. Teoksessa Pekka Korhonen & Raija Airaksinen (toim.) Hyvä Hankaus -teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina Helsinki 2005. Draamatyö, Helsinki, 37-47.

Koskenniemi, Pieta 2007. Osallistava teatteri Devising ja muita merkillisyyksiä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Lindqvist Martti 1995. Auttajan varjo- pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mannila Laura 2009. Esiintyjä, ohjaaja, esitys kehopsykoterapian valossa. Teoksessa Mannila, Laura & Maarala, Janne 2009. Kehopsykoterapian ja esittävän taiteen risteyksessä. Luonne 2/2009. Helsinki: Suomen Luonneanalyttinen Vegetoterapiayhdistys, 5-87.

Routarinne Simo 2004. Improvisoi! Tampere. Tammi

Rusanen, Soile 2005. Osallistavan teatterin lajeista. Teoksessa Pekka Korhonen & Raija Airaksinen (toim.) Hyvä Hankaus -teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina Helsinki 2005. Draamatyö, Helsinki, 24-31.

Rämä, Maija 2009. "Murheitten keskellä on vaikea leikkiä." työhyvinvointi teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmasta. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Helsinki. Aralis kirjastokeskus.

Vehviläinen Jaana 2005. Prosessidraamaa tai draama prosessissa. Teoksessa Pekka Korhonen & Raija Airaksinen (toim.) Hyvä Hankaus -teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina Helsinki 2005. Draamatyö, Helsinki, 74-81.

Ventola Marjo-Riitta 2005. Käytäntöjä. Teoksessa Marjo-Riitta Ventola & Micke Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki 2005. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 56-80.

Ventola Marjo-Riitta 2005. Vuorovaikutteisesti yhteisöissä. Teoksessa Marjo-Riitta Ventola & Micke Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki 2005. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 81-89.

Muu aineisto

Haastatteluvastaukset kymmeneltä nimettömältä kentällä toimivalta teatteri-ilmaisun ohjaajalta tai opiskelijalta. Tekijän hallussa.

Mitä kuuluu?- esityksen työryhmän kanssa käydyt palautekeskustelut. Äänitteet tekijän hallussa.

Työpäiväkirjat ja muistiinpanot liitteineen:

Draama ja teatteri opetuksessa 2006, työpäiväkirja. Tekijän hallussa.

Draama ja teatteri opetuksessa 2006, tuntisuunnitelmat. Tekijän hallussa.

Draamamenetelmät ihmistyössä 2007, työpäiväkirja. Tekijän hallussa.

Työharjoittelupäiväkirja 2009. Tekijän hallussa.

Mitä kuuluu -työpäiväkirja 2009. Tekijän hallussa.